

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Jadran LUKANČIČ

**PRESOJA UČINKOV REFORME SKUPNE
KMETIJSKE POLITIKE ZA OBDOBJE 2014-2020 ZA
PRIREJO KRAV DOJILJ**

MAGISTRSKO DELO

Magistrski študij - 2. stopnja

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Jadran LUKANČIČ

**PRESOJA UČINKOV REFORME SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE
ZA OBDOBJE 2014-2020 ZA PRIREJO KRAV DOJILJ**

MAGISTRSKO DELO
Magistrski študij - 2. stopnja

**IMPACT ASSESSMENT OF COMMON AGRICULTURAL POLICY
REFORM IN THE PERIOD 2014-2020 FOR BREEDING OF
SUCKLER COWS**

M. SC. THESIS
Master Study Programmes

Ljubljana, 2014

Z magistrskim delom končujem magistrski študijski program 2. stopnje Znanost o živalih. Delo je bilo opravljeno na Katedri za agrarno ekonomiko, politiko in pravo oddelka za zootehniko Biotehniške fakultete, Univerze v Ljubljani.

Komisija za študij 1. in 2. stopnje Oddelka za zootehniko je za mentorja magistrskega dela imenovala prof. dr. Emila Erjavca.

Recenzent: doc. dr. Jaka Žgajnar

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: prof. dr. Emil ERJAVEC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Recenzent: doc. dr. Jaka ŽGAJNAR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora:

Magistrsko delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Spodaj podpisani se strinjam z objavo svojega dela na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je delo, ki sem ga oddal v elektronski obliki, identično tiskani verziji.

Jadran Lukančič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Du2
- DK UDK 631:636.2(043.2)=163.6
- KG kmetijstvo/skupna kmetijska politika/reforme/govedoreja/krave
dojlje/EU/Slovenija
- AV LUKANČIČ, Jadran, dipl. inž. kmet. zoot. (UN)
- SA ERJAVEC, Emil (mentor)
- KZ SI-1230 Domžale, Groblje 3
- ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
- LI 2013
- IN PRESOJA UČINKOV REFORME SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE ZA
OBDOBJE 2014-2020 ZA PRIREJO KRAV DOJILJ
- TD Magistrsko delo (Magistrski študij - 2. stopnja)
- OP VIII, 59 str., 14 pregl., 3 sl., 25 vir.
- IJ sl
- JI sl/en
- AI Na gospodarnost reje krav dojlj pomembno vpliva višina neposrednih plačil. V nalogi smo ocenili učinke sprememb Skupne kmetijske politike, ki jih je prinesla reforma politike za obdobje 2014-2020. Hipoteza je, da bo zaradi enotnejših plačil in s tem višjih plačil za travinje prireja krav dojlj z reformo pridobila. Oblikovani so bili trije scenariji: enotno regionalno plačilo, ločeno regionalno plačilo za njive in travnike in ohranitev dela preteklih plačil na gospodarstvo. V osnovne scenarije je bila vključena še dodatna možnost vključitve proizvodno vezanih plačil, v višini 125 EUR/dojljo in 62 EUR/dojljo. Znižanje vrednosti plačil je dejstvo, saj Slovenija izgublja 4,6 % sredstev namenjenih neposrednim plačilom, glede na obdobje 2007-2014. V scenarijih kjer je predvideno enotno regionalno plačilo, prireja krav dojlj izgublja od 1 % do 14 % vrednosti neposrednih plačil v letu 2020, glede na leto 2010, vendar pridobiva v primerjavi z drugimi kmetijskimi sektorji. V kolikor bo uveljavljeno regionalno plačilo z različnimi višinami neposrednih plačil za njive in travnike, sektor prireja krav dojlj izgublja med 43 % in 27 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010. V primeru izračuna na osnovi ohranitve dela preteklih plačil, bo sektor krav dojlj deležen enakega zmanjšanja plačil kot drugi kmetijski sektorji, približno 18 % v letu 2020, glede na leto 2010. Če bo sektor deležen vezanih podpor v višini 125 EUR/dojljo, nekoliko pridobiva v primerjavi z drugimi kmetijskimi sektorji, vendar le v primeru ohranitve višine neposrednih plačil, glede na predhodno obdobje. Reforma poleg tega prinaša še novost, shemo za male kmetije. Z vključitvijo v shemo v Sloveniji pridobiva največ 34 % kmetijskih gospodarstev manjših od 5 ha. V večini predvidenih scenarijev, mala kmetijska gospodarstva izgubljajo, v kolikor se bodo vključile v shemo za male kmetije.

KEY WORDS DOCUMENTATION

- ND Du2
- DC UDC 631:636.2(043.2)=163.6
- CX agriculture/agicultural policy/CAP/reforms/cattle breeding/suckler cows/EU/Slovenia
- AU LUKANČIČ, Jadran
- AA ERJAVEC, Emil (supervisor)
- PP SI-1230 Domžale, Groblje 3
- PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Animal Science
- PY 2013
- TY IMPACT ASSESSMENT OF COMMON AGRICULTURAL POLICY REFORM FOR THE PERIOD 2014-2020 FOR BREEDING OF SUCKLER COWS
- DT M. Sc. Thesis (Master Study Programmes)
- NO VIII, 59 p., 14 tab., 3 fig., 25 ref.
- LA sl
- Al sl/en
- AB The economics of suckler cows is significantly affected by the level and form of direct payments. In this master thesis we evaluated the effects of changes dew to the Common Agricultural Policy, brought by the policy reform in the period 2014 -2020. The hypothesis is that dew to more equal payments and thus higher payments for grasslands, the breeding of suckler cows will improve the economics situation. There are three possible scenarios: a unified regional payment, a separate regional payment for arable land and permanent grassland, and the preservation of the historical payments . The basic scenarios also comprise the additional possibility of including production coupled payments of 125 EUR/suckler cow and 62 EUR/suckler cow. The reduction in the value of payments is a fact, since Slovenia is losing 4.6 % of the funds intended for direct payments in comparison with the period 2007 - 2014. In the scenarios where is intended the unified regional payment, the production of suckler cows is going to lose from 1 to 14% of direct payments value in 2020, in comparison to the year 2010, but is going to increase in contrast to other agricultural sectors. If the regional payment with different direct payments rates for arable land and permanent grassland comes into force, the sector of suckler cows will lose from 43 % to 27 % of direct payments values, in comparison with the year 2010. In the case of the preservation of historical payments, a calculation shows that the sector of suckler cows will see an equal reduction of payments as other agricultural sectors, approximately 18 % in 2020, in comparison with the year 2010. If the sector obtains coupled payments in the amount of 125 EUR/suckler cow it means that it is slightly gaining in comparison with other agricultural sectors, but only in the case of preserving direct payments rate in relation with the previous period. Besides that, the reform brings an innovation, a schema for small farms. By integrating this schema in Slovenia the ones who gain the most are 34 % of agricultural holdings smaller than 5 ha. In most of this possible scenarios the small agricultural holdings are at loss if they are included in the schema for small farms.

KAZALO VSEBINE

	str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	II
KEY WORDS DOCUMENTATION	III
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	VII
KAZALO SLIK	VII
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	VIII
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	1
1.2 CILJI NALOGE IN DELOVNA HIPOTEZA	3
2 PREGLED OBJAV	5
2.1 REJA KRAV DOJILJ V SLOVENIJI.....	5
2.1.1 Značilnosti reje krav dojilj	5
2.1.2 Ekonomika reje krav dojilj	8
2.2 REFORMA SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE	10
2.2.1 Skupna kmetijska politika do leta 2013	10
2.2.2 Proračun Evropske unije in kmetijstvo	11
2.3 PREDVIDENI UKREPI SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE NA PODROČJU NEPOSREDNIH PLAČIL.....	13
2.4 OCENE UČINKOV SPREMEMB SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE NA REJO KRAV DOJILJ	19
2.4.1 Ocena učinkov po kmetijskih trgih	19
2.4.2 Učinki v porazdelitvi plačil	24
3 MATERIAL IN METODE	29
3.1 MODEL	29
3.1.1 Izhodišča	29
3.1.2 Razpoložljiva sredstva	30
3.2 SCENARIJI	31
4 REZULTATI	35
4.1 OBSEG IN VIŠINA NEPOSREDNIH PLAČIL ZA SEKTOR KRAV DOJILJ.....	35
4.1.1 Skupna sredstva neposrednih plačil	35
4.1.2 Povprečna vrednost neposrednih plačil za sektor krav dojilj	36

4.1.3	Relativna sprememba v višini plačil za kmetijska gospodarstava	38
4.2	SHEMA ZA MALE KMETIJE	41
4.2.1	Število malih kmetij in njihova opredelitev	41
4.2.2	Povprečno plačilo za male kmetije.....	42
4.2.3	Število in delež malih kmetij, ki pridobivajo po shemi za male kmetije	43
5	RAZPRAVA.....	45
5.1	OSNOVNO PLAČILO.....	45
5.2	PRERAZPOREDITEV SREDSTEV ZA SEKTOR KRAV DOJILJ	49
5.3	IZBIRA SHEME	51
6	SKLEPI	54
7	POVZETEK.....	55
8	VIRI	57
	ZAHVALA	.....

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Preglednica 1: Število krav dojlj v Sloveniji	5
Preglednica 2: Kalkulacija pokritja za prirajo krav dojlj, izraženo na kravo dojljo na leto (Skrajšana oblika kalkulacij ...,2013)	8
Preglednica 3: Indeksi cen govejega mesa pri pridelovalcih (2010=100) (Statistični urad ..., 2013b)	9
Preglednica 4: Zgornje meje za nacionalno ovojnico za neposredna plačila za Slovenijo, v stalnih cenah 2011(milij. EUR) (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a)	13
Preglednica 5: Odstotne spremembe hektarskega dohodka za scenarij z odpravo neposrednih plačil (Kožar in Erjavec, 2011)	20
Preglednica 6: Odstotne spremembe hektarskega dohodka za scenarij z enotno višino neposrednih plačil (Kožar in Erjavec, 2011)	21
Preglednica 7: Razdelitev nacionalne ovojnice za neposredna plačila za leto 2020 (v milj. EUR)	30
Preglednica 8: Obseg neposrednih plačil za sektor krav dojlj po scenarijih za leto 2020 (v mili. EUR)	35
Preglednica 9: Povprečna višina neposrednih plačil (v EUR/ha, EUR/dojljo)	36
Preglednica 10: Osnovne statistike za vrednosti neposrednih plačil za sektor krav dojlj (EUR/ha)	37
Preglednica 11: Število in delež kmetijskih gospodarstev, razvrščeni v razrede od 1 do 5	39
Preglednica 12: Število in obseg malih kmetij	41
Preglednica 13: Vrednosti plačil za shemo male kmetije	42
Preglednica 14: Število in delež malih kmetij, ki pridobivajo na višini neposrednih plačil po shemi za male kmetije	43

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Povprečno plačilo v EUR/ha v državah Evropske unije (Erjavec in sod., 2011a).	11
Slika 2: Sprememba obsega neposrednih plačil po scenarijih (indeks bazni scenarij =100) (Erjavec in sod., 2011b: 19)	26
Slika 3: Prihodkovni učinki reforme za živinorejo v letu 2020 (indeks bazni scenarij =100) (Erjavec in sod., 2011b: 21)	27

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

a- vezano plačilo za krave dojlje v vrednosti 125 EUR

b- vezano plačilo za krave dojlje v vrednosti 62 EUR

EU- Evropska unija

ERK- ekonomski račun za kmetijstvo

GVŽ- glava velike živine

KG- kmetijska gospodarstva

KZU- kmetijska zemljišča v uporabi

PP- plačilne pravice

S1- enotno regionalno plačilo

S2- regionalno plačilo za njive in travnike

S3- plačilo na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil

SKP- Skupna kmetijska politika

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V Sloveniji smo leta 2012 redili 460.063 govedi. Od tega je 56.503 krav, ki po poimenovanju Statističnega urada Slovenije sodijo v kategorijo *druge krave*, večino le teh sodi v krave dojlje (Statistični urad ..., 2013a). Prireja govejega mesa je poleg prireje mleka najpomembnejša panoga v kmetijstvu v Sloveniji. K bruto vrednosti proizvodnje prirast govedi prispeva 28 % vrednosti živinoreje (Poročilo o stanju kmetijstva ..., 2012a). V prireji govejega mesa, poteka prestrukturiranje kmetijskih gospodarstev. Proces vodi v zmanjšanje števila kmetijskih gospodarstev in povečuje število živali na kmetijskem gospodarstvu. Glede na prejšnja leta se povečuje število kmetijskih gospodarstev, ki redijo več kot 30 glav, skupaj ta velikostni razred kmetij redi več kot 42 % vseh govedi v državi. Skupno število goveda v Sloveniji je razmeroma stabilno, saj ni opaziti večjih nihanj med leti (Poročilo o stanju kmetijstva ..., 2012a).

Po oceni znašajo pri pitanju govedi stroški pitanja do 550 kg in prirastom 1000 g/dan, v čredi veliki 29 glav, zmanjšani za subvencije približno 2,2 EUR/kg. Obseg podpor znaša približno 18 % v skupnih stroških. V primeru, da pitanje ne bi bilo deležno podpor, bi stroški na kilogram znašali 2,6 EUR/kg. Prodajna cena na trgu dosega 1,8 EUR/kg. Sektor prireje govejega mesa s samo ceno kmetijskih proizvodov na trgu, ne pokriva stroškov prireje. Razlika med stroški in prihodki je v letu 2013 znašala 0,4 EUR/kg v korist stroškov (Modelne kalkulacije ..., 2013), zato je posebej pri pitanju goveda, kamor spada tudi reja krav dojlj, zelo pomembno na kakšen način se razdeli sredstva, ki so v evropskem proračunu namenjena za podpore temu sektorju.

Podpore so izplačane v obliki neposrednih plačil in so del Skupne kmetijske politike (SKP). SKP je bila uvedena z namenom reševanja dohodkovnega vprašanja v kmetijstvu, dvigovanja produktivnosti in zagotavljanja dovolj velikih količin hrane za oskrbo prebivalstva (doseganje primerne ravni samooskrbe). SKP je tako uvedla različne oblike ukrepov. Prvi ukrepi politike so bile cenovne podpore, katerih glavni instrumenti so uvozne dajatve in izvozna nadomestila, namen pa dvigovanje cen na domačem trgu v primerjavi s svetovno konkurenco. Posledično je takšna politika vodila do presežkov hrane

in s tem do padca cen kmetijskih proizvodov na svetovnem trgu, ob hkratnem povečanju proračunskih izdatkov za kmetijstvo. Sledilo je obdobje omejevanja proizvodnje. Uvedene so bile kvote za mleko (leta 1984), vendar to še ni prineslo želenih učinkov stabiliziranja proračuna za kmetijstvo. Leta 1992 je sledila zato prva velika reforma SKP, s katero so bila uvedena neposredna plačila in zmanjšan obseg cenovnih podpor. Na ta način so stabilizirali evropski proračun za kmetijstvo, pojavile pa so se druge težave, predvsem nadaljevanje pritiska mednarodnih trgovinskih partnerjev Evropske unije po umiku kmetijske politike iz neposredne intervencije na kmetijske trge. Zato sledi leta 2003 nova reforma, ki uvede shemo enotnega plačila (Erjavec in sod., 2011a).

Reforma iz leta 2003, ki so jo poimenovali Fischlerjeva reforma, pa ni zaključila reformnega procesa. Ostal je proračunski pritisk, pritisk trgovinskih partnerjev, povečali pa so tudi pritiski med državami članicami in javnostjo po večji ciljnosti SKP. Prvi osnutki nove reforme Skupne kmetijske politike, ki bo veljala za obdobje 2014-2020, je Evropska komisija predlagala konec leta 2011 (Predlog uredbe Evropskega ..., 2011). Predlogi so bili zelo ambiciozni v smislu boljše argumentacije politike in uvedbe novih ukrepov. Osnovna shema politike pa se ohranja. Predlagano je bilo, da naj politika tudi v bodoče temelji na dveh stebrih. Ukrepi prvega stebra ostajajo neposredna plačila in tržni ukrepi. Bistvena sprememba je v glavnem fokusu politike, ta se usmerja k varovanju okolja in naravnih virov, zato so reformo poimenovali »ozelenitev« politike (»greening«). To so želeli doseči predvsem z uvedbo zelenega plačila v višini 30 % nacionalne zgornje meje posamezne države članice, ki bo nadgrajevalo osnovno plačilo in druge oblike neposrednih plačil. Komisija je predlagala pravičnejšo razdelitev sredstev med državami članicami. Drugi steber (politika razvoja podeželja) naj bi prispeval k večji konkurenčnosti na trgih in plačila za kmetijske prakse, ki presegajo zahteve prvega stebra.

V procesu sprejemanja reforme SKP za obdobje 2014-2020 je v evropskih institucijah prišlo do večjega števila možnosti implementacije sprememb SKP v nacionalne ureditve. Države članice imajo možnost izbirati med različnimi možnost uvedbe neposrednih plačil. Lahko se bodo odločile tudi za izračun višine neposrednih plačil, na osnovi sedanjega stanja (irski model) ali za avstrijski model, ki predvideva izračun višine neposrednih plačil na osnovi rabe zemljišč. Zeleno plačilo lahko države članice izplačajo v višini 30 % višine

neposrednih plačil na kmetijskem gospodarstvu. Ohranjajo lahko tudi večji del vezanih plačil, do višine največ 13 % ovojnice posamezne države članice. Reforma Skupne kmetijske politike za obdobje do leta 2020 uvaja tudi shemo podpor za male kmetije. Shema je namenjena kmetijskim gospodarstvom, v velikosti do največ 5 ha (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013b).

Navedeni ukrepi bodo pripeljali do razporeditve plačil med sektorji, še posebej to velja za sektor govedoreje, saj bo zaradi dosedanje visoke odvisnosti od podpor, deležen pomembnih sprememb. Zaradi novosti in posebnosti sprememb ne najdemo veliko tehtnih analiz presoj učinkov, zato bo presoja učinkov za rejo krav dojilje lahko zanimiva za nosilce odločanja na ravni posameznih kmetijskih gospodarstev, rejskih organizacij in na državni ravni.

1.2 CILJI NALOGE IN DELOVNA HIPOTEZA

Cilj naloge je presoja učinkov sprememb Skupne kmetijske politike na prihodke iz naslova neposrednih plačil v priraji krav dojilj. Izhajamo iz predpostavke, da na gospodarnost kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo s kravami dojiljami, pomembno vpliva višina neposrednih plačil izplačanih na posamezno žival.

V okviru naloge bomo preverjali hipotezo, da bo nova reforma SKP prinesla izboljšanje ekonomskega položaja v sektorju priraje krav dojilj. Predvsem zaradi višjih plačil za travinje, zlasti ob ohranitvi proizvodno vezanega plačila.

Na podlagi predloga uredbe o spremembi kmetijske politike bomo preverili opcije in sicer: enotno regionalno plačilo, regionalno plačilo z različnimi višinami plačil za njive in travnike ter plačilo na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil. Ob tem bomo preverili učinek uvedbe ali nevedbe različnih višin proizvodno vezanih plačil, specifično namenjenih reji krav dojilj. Za tovrstno opredeljevanje možnosti smo se odločili na podlagi možnih sprememb med katerimi se bo po našem mnenju odločalo tudi Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, ko bo implementiralo evropske reformne predpise v slovensko zakonodajo.

Uvedba enotnega regionalnega plačila je najenostavnejša oblika izvedbe in hkrati najmanj verjetna. Opcija različnih višin plačil za njive in travnike je zelo podoben sedanji ureditvi, vendar sprejete rešitve ne omogočajo več različnih višin plačil na hektar, omogočajo pa uveljavitev korekcijskega faktorja, ki predpisuje koliko upravičenih hektarjev različne rabe je potrebnih, za eno plačilno pravico (avstrijski model, glej 2.3). V zadnjem scenariju in po našem mnenju najverjetnejšim, gre za ohranitev dela sedanjih plačilnih pravic (irski model, tudi tukaj več 2.3). Ob teh osnovnih rešitvah, pa kaže preveriti tudi učinke proizvodno vezanih podpor. Te so sicer z vidika pravil Svetovne trgovinske organizacije in novega koncepta SKP nesprejemljive, vendar še vedno lahko ostanejo kot možno plačilo za posamezen sektor v kmetijstvu.

Preučiti smo želeli tudi novost v kmetijski politiki, tako imenovano shemo za majhne kmetije. Zanimala nas je predvsem razlika v višini prejetih neposrednih plačil, v kolikor bi se kmetje odločili za shemo in v kolikor bodo ostale v osnovni shemi. V ta namen smo izoblikovali tri načine izračuna vrednosti neposrednih plačil za male kmetije: 25 % povprečnega plačila v državi članici, 25 % povprečne vrednosti osnovnega plačila (pomnoženo z največ 5 ha) in izračunan pavšal v prvem letu, ki je enak osnovnemu plačilu (odšteto 30 % za zeleno komponento). Vse te rešitve izhajajo iz končno sprejetih rešitev sprememb SKP in o katerih razmišljajo tudi slovenski odločevalci v kmetijski politiki.

2 PREGLED OBJAV

2.1 REJA KRAV DOJILJ V SLOVENIJI

2.1.1 Značilnosti reje krav dojilj

Krave dojilje so krave, ki jih ne molzemo. Vse mleko popijejo teleta. Glavna vira prihodka krav dojilj sta odstavljeno tele in izločene dojilje, zato želimo pri dojiljah visok odstotek odrejenih telet (od 90 % do 95 %). Teleta so primerna tako za zakol kot tudi za nadaljnje pitanje. Krave dojilje niso zgolj krave mesnih pasem - pravzaprav so to krave, ki so namenjene za vzrejo telet (Čepon, 1998).

Nenehni genetski napredek krav za prirajo mleka ima za posledico večjo mlečnost in slabšo kakovost klavnih trupov (Osterc in Čepon, 1998). Izpad kvalitetnega govejega mesa je mogoče nadomestiti z rejo krav dojilj. Poleg povečanega uvoza je to edini možni način priraje dovolj velikih količin govejega mesa za evropski trg. V tem je verjetno največji potencial priraje krav dojilj v Evropi in Sloveniji. Reji krav dojilj lahko poleg tega pripišemo tudi dodatne funkcije predvsem v smislu obdelanosti in vzdrževanja površin, ki bi se v nasprotnem primeru opustile. Reja krav dojilj je delovno ekstenzivna in je stroškovno manj zahtevna vendar je tudi skupni dohodek bistveno manjši, kot pri intenzivnih panogah.

Preglednica 1: Število krav dojilj v Sloveniji

Leto	2000	2005	2010	2012
Druge krave*	53.896	56.955	63.887	56.503
Krave dojilje**	40.615	42.920	48.144	42.580

*Statistični urad republike Slovenije (2013a)

**krave dojilje po izplačanih premijah (Erjavec in sod., 2011b)

Statistični urad republike Slovenije ne vodi podatkov o številu krav dojilj. Krave dojilje spadajo v skupino drugih krav. Opravili smo korekcijo glede na podatke statističnega urada in izplačanih premij (preglednica 1) v letu 2010. Podatke spremljajo od leta 2000 naprej. Število krav dojilj se od leta 2000 (40.615 krav dojilj) do leta 2010 povečuje. V tem letu doseže tudi največje število in sicer nekaj več kot 48.100 živali. Izjema sta leti 2004 in 2005, ko je opaziti zmanjšanje. Po letu 2010 število upada in v letu 2012 doseže 88 % glede na leto 2010.

V Sloveniji so se prve raziskave v smeri primernosti pasem za krave dojlje pričele v letu 1980, na poskusnem obratu Biotehniške fakultete v Logatcu. V poskuse so vključili govedo rjave in lisaste pasme ter šarole. Nekaj poskusov je bilo tudi s pasmama aberdeen angus in hereford. Istočasno so izvajali križanja mlečnih pasem z mesnimi pasmami. Za gospodarnost reje je pomembno predvsem to, da krava vsako leto odredi tele. To lahko dosežemo le z dobro plodnostjo krav dojlj. S plodnostjo je povezana tudi telitvena sezona. V primeru, da je plodnost dobra lahko načrtujemo sezono telitev na cenejši poletni krmi. Prav tako so pomembni prirasti telet, ki so večji v primeru, ko so krave pripuščene z biki pasem večjega okvirja (Čepon in sod., 1995).

Reja krav dojlj se je v Slovenijo in druge dele Vzhodne in Srednje Evrope razširila iz Zahodnega dela Evrope kjer je prisotna že dlje časa. Vodilni državi v reji krav dojlj sta Francija in Anglija. Za uveljavljanje reje v drugih delih Evrope je več razlogov. Predvsem povečevanje mlečnosti pri kravah specializiranih na mlečnost. Slednje je privedlo do zmanjšanja števila krav in posledično do zmanjšanja števila telet za pitanje. Pomemben dejavnik je tudi vpeljava mlečnih kvot in pristop Vzhodnih držav k Evropski uniji (Osterc in Čepon, 1998). Osterc in Čepon (1998) prav tako ugotavljata, da teleta visoko specializiranih pasem na mlečnost niso več ustrezale zahtevam trga govejega mesa. Povečevala se je kupna moč prebivalcev in s tem zahteve po kvalitetnejšem mesu. Zaradi intenzifikacije kmetijstva se je pojavil problem neizkoriščenega travinja, ki ni primerno za intenzivno rabo. Kot možna rešitev se je pokazala reja krav dojlj, katero je Evropa v leta 1992 podprla z neposrednimi plačili. V Sloveniji smo podobno podporo uvedli leta 1995 kar je pripeljalo do povečanja števila krav namenjenih za prirejo telet.

Reja krav dojlj je delovno in kapitalsko ekstenzivna dejavnost. Potrebno je manj vezanega kapitala kot denimo v mlečni prireji. Hkrati so potrebe po hranilih v prireji krav dojlj manjše kot za krave mlečnih pasem (Čepon, 1998). Posledično lahko z njimi izkoriščamo tudi bolj ekstenzivne površine.

Kondicija krave dojlje je v obratnem sorazmerju s konzumacijsko sposobnostjo, ki je pomemben parameter, ki določa uspešnost reje saj so z njo v povezani dnevni prirasti telet in pitancev. Podoben pomen ima odrasla velikost živali. Večja kot je odrasla velikost,

večje priraste lahko pričakujemo. Konzumacija je odvisna tudi od mlečnosti krav dojlj in njene starosti (Čepon, 1998). Za uspešnost reje je pomembno, da prvesnice dosežejo 80 % odrasle velikosti ob telitvi. Za doseg tega cilja je pomembna telesna masa in starost ob obrejitvi (Čepon, 1998). Vzdrževalne potrebe po hranilih so pri kravah dojljah za 15 % manjše kot pri kravah molznicah. Pomembno je tudi, da imajo dojlje v laktaciji 10-30 % večje vzdrževalne potrebe sama mlečnost je v veliki meri odvisna od genotipa (Čepon, 1998). Zaradi naštetega spada reja krav dojlj predvsem na absolutno travinje in na njivske površine le kot stranska dejavnost.

Za doseg čim višje mase odstavljenih telet je pomembna izbira pasme. V prednosti so pasme velikega okvirja pred pasmami srednjega in majhnega okvirja. Pri vzreji stroški krme znašajo 80 % vseh spremenljivih stroškov vzreje, od tega 70 % predstavlja zimska krma (Čepon, 1998). Tehnologijo prireje je treba prilagoditi tako, da najvišje potrebe po hranilih sovpadajo z obdobjem poletne krme. Na ta način lahko zmanjšamo stroške prireje.

Lastnost, ki vpliva na rast telet, je tudi mlečnost krav. Na mlečnost vpliva genotip dojlje, prehrana (pred in po telitvi), kondicija, zaporedna laktacija, socialni rang dojlje v čredi, telitvena sezona, zdravje in vitalnost teleta, pogostnost sesanj, kvaliteta odnosa krava-tele in drugi dejavniki v čredi. V povprečju traja laktacija krav dojlj 6 - 9 mesecev, kar je odvisno predvsem od okoljskih dejavnikov. Povprečna mlečnost v laktaciji 2,0 do 2,2 kg na 1 kg telesne mase dojlje, kar pomeni, da ima 700 kg težka dojlja povprečno na dan 7 do 9,1 kg mleka in v celi laktaciji 1400 do 1540 kg mleka (Čepon, 1998).

Največjo dnevno mlečnost so v Sloveniji dosegle krave dojlje kombiniranih pasem, sledile so križanke rjava-šarole, najmanjšo mlečnost so ugotovili pri kravah dojljah šarole pasme (Čepon, 1998). Na plodnost dojlj in potek telitev imajo največji vpliv rejci z načinom reje krav dojlj. Predvsem je pomembna kondicija živali v posamezni reprodukcijski fazi. Poznavanje ocenjevanja kondicije omogoča prilagajanje prehrane v posameznem proizvodnem obdobju. Pomembni so tudi etološki vidiki, saj se pri nižje rangiranih živalih opažajo težave s plodnostjo. V Sloveniji je najprimernejša (izvzet Kras) pozno zimska in zgodnje spomladanska telitvena sezona. V kolikor gre za prodajo mesa na domu in ponudba skozi celo leto, bi se lahko rejci odločali tudi za telitve skozi celo leto, vendar to

prinaša pomanjkljivosti - organizacijsko težje izvedljivo še posebej, če gre za naravni prepust, pojavljale bi se telitve na pašniku, večja intenzivnost dela, višji stroški krme (Čepon, 1998).

V skupino krav dojlj lahko uvrstimo tudi krave rejnice. Gospodarnost reje lahko povečamo z dodajanjem tujega teleta kravi dojlji, ki tako postane rejnica. Za uspešnost reje sta pomembni predvsem dve lastnosti krave rejnice. Dosegati mora dovolj veliko mlečnost in ne nazadnje mora sprejeti dodatno tele. 90 % krav sprejme dodatno tele (Čepon, 1998), če je pristop dodajanja dodatnega teleta primerno. Znano je, da se poveča mlečnost kravi pri katerih je večja frekvenca sesanja. Na ta način lahko povečamo prirast telet po kravi med 65 % do 85 % (Čepon, 1998). Ugotovljeno je bilo, da lahko krave dojlje križanke z mlekom pokrijejo potrebe dveh telet.

2.1.2 Ekonomika reje krav dojlj

Ekonomičnost reje krav dojlj je pomembno odvisna od podpor v kmetijstvu. Delež neposrednih plačil v sektorju priraje govejega mesa znaša 30 % dohodka (Erjavec in sod., 2011b). Sektor spada v kmetijsko panogo pri katerih je v povprečju pokritje na enoto proizvoda brez podpor negativno (Skrajšana oblika kalkulacij ...,2013). Izračuni pokritij, ki so bili narejeni za prijavo na javne razpise, lahko v grobem predstavljajo ekonomičnost reje.

Preglednica 2: Kalkulacija pokritja za priraje krav dojlj, izraženo na kravo dojljo na leto (Skrajšana oblika kalkulacij ...,2013)

KRAVE DOJILJE					
Cena pisanca (EUR/kg toplih klavnih polovic)	3,05	3,10	3,15	3,20	3,25
Cena pisanca (telesne mase)	1,62	1,64	1,67	1,70	1,72
Goveji pitanec 181 kg toplih klavnih polovic	552	561	570	579	588
Izločena krava 100 kg cena 0,85 EUR/kg	85	85	85	85	85
Proračunska plačila	/	/	/	/	/
Prihodek na kravo dojljo	637	646	655	664	673
Spremenljivi stroški	758	758	758	759	759
Pokritje na kravo dojljo	-121	-112	-103	-94	-86

V preglednici 2 so predstavljene kalkulacije za rejo krave dojlje na letni ravni. Ob tem je predpostavljeno pitanje teleta do 380 kg, čas pitanja 10 mesecev, 0,9 odrejenega teleta na

leto in uporabnost krave 6 let. Ekonomičnost priraje je odvisna predvsem od cene govejega mesa, s cenami od 3,05 do 3,25 EUR/kg toplih klavnih polovic znaša pokritje na kravo dojljo od -121 EUR do -86 EUR na kravo na leto brez upoštevanja neposrednih plačil.

Odkupne cene govejega mesa so bile v letu 2013 nekoliko višje. Odkupna cena je v 50. tednu leta 2013 znašala 378,55 EUR/100kg (Tržno poročilo, 2013). V kolikor bi upoštevali odkupne cene v tem obdobju in enake spremenljive stroške kot jih navajajo v kalkulaciji pokritji bi bilo pokritje pozitivno. Zelo podobne ugotovitve veljajo za ekološko prirajo, ker se v Sloveniji ekološko prirajeno meso odkupuje po enakih odkupnih cenah kot konvencionalno prirajeno meso govedi. Pri ekološki priraji je za približno 10 EUR manj spremenljivih stroškov na kravo na leto kot pri konvencionalni priraji in ob višjih neposrednih plačilih (dodatna plačila za ekološko rejo). Pokazali smo, da je pokritje na enoto priraje krav dojlje odvisno poleg neposrednih plačil predvsem od odkupne cene mesa na trgu.

V nadaljevanju prikazujemo indekse cen govejega mesa pri proizvajalcih. Od leta 2010 naprej cene govejega mesa v Sloveniji pri proizvajalcih naraščajo.

Preglednica 3: Indeksi cen govejega mesa pri pridelovalcih (2010=100) (Statistični urad ..., 2013b)

Leto	2008	2009	2010	2011	2012
Indeksi cen govejega mesa	100,1	100,6	100,0	111,0	122,6

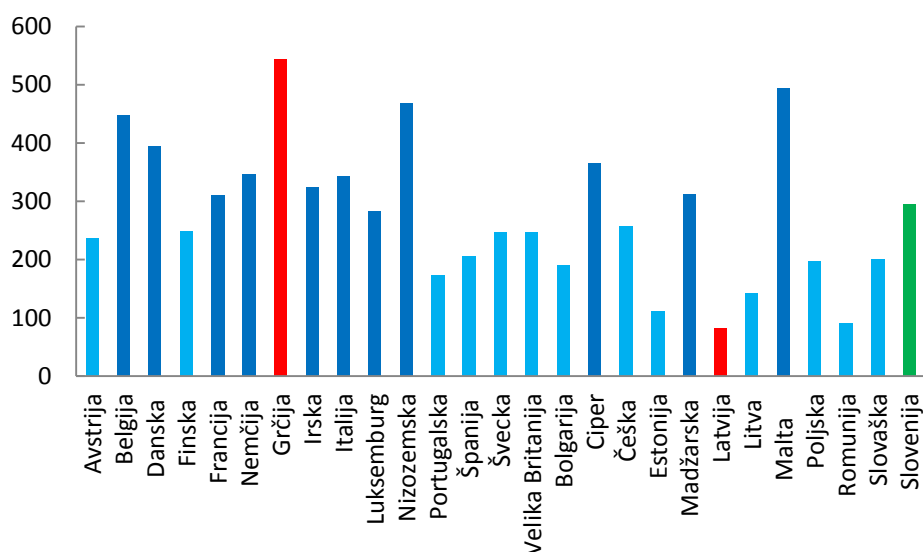
V kolikor se bo trend naraščanja cen pri proizvajalcih nadaljeval (preglednica 3) lahko sklepamo, da se bo izboljšal položaj kmetijskega sektorja, ki se ukvarja z prirajo govejega mesa. Seveda ob pogoju, da bo naraščanje cen pri proizvajalcih višje, kot bo znašalo naraščanje spremenljivih stroškov priraje krav dojlj.

2.2 REFORMA SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE

2.2.1 Skupna kmetijska politika do leta 2013

Skupna kmetijska politika se je oblikovala z namenom pridelati dovolj hrane, zmanjšati odvisnost od uvoza hrane, predvsem pa izboljšati dohodkovni položaj v kmetijstvu (Erjavec in sod., 2011a). Politika se je od takrat do danes večkrat spreminjala tako zaradi notranjih kot zunanjih pritiskov. Leta 1992 je prišlo do zmanjšanja cenovnih podpor in uvedbe neposrednih plačil. Leta 2003 so bila neposredna plačila spremenjena v obliko zgodovinskih plačil, ob ohranitvi obsega plačil za posamezno državo članico. Na reforme Skupne kmetijske politike vplivajo predvsem preobsežen evropski proračun za kmetijstvo, pritiski neto plačnic po zmanjšanju le tega in pritiski mednarodnih trgovinskih partnerjev na EU v sklopu pogajanj Svetovne trgovinske organizacije.

Francija, Španija in Irska, so zagovornice Skupne kmetijske politike in izrazito nasprotujejo reformam. Vse tri države imajo po reformi iz leta 2003 neposredna plačila v obliki zgodovinskih plačil, kar pomeni, da imajo različna gospodarstva različne višine na ha kmetijskih površin v uporabi. Na drugi strani sta Nemčija in Anglija, ki uporabljata model regionalnega plačila to je enake višine na ha kmetijskih površin za vsa kmetijska gospodarstva v regiji (npr. Bavarska v Nemčiji). Finska, Danska in Slovenija uporabljajo hibridni sistem, kombinacija prej naštetih dveh (Erjavec in sod., 2011a). Na osnovi različnih pristopov je prišlo do velikih razlik v politiki neposrednih plačil med državami članicami in med kmetijskimi gospodarstvi.

Slika 1: Povprečno plačilo v EUR/ha v državah Evropske unije (Erjavec in sod., 2011a)

V Grčiji povprečno plačilo znaša 544 EUR /ha, sledi Malta z 494 EUR/ha. Večina starih držav članic (EU 15) ima prav tako nadpovprečno višino neposrednih plačil, v povprečju 321 EUR/ha. Baltske države dosegajo najnižja plačila, Latvija na primer le 83 EUR/ha. Povprečje novih držav članic (EU 12) znaša 228 EUR/ha. Slovenija dosega v povprečju plačila v višini 295 EUR/ha in je s tem nad evropskim povprečjem (EU 27), ki znaša približno 280 EUR/ha (Erjavec in sod., 2011a). V dogovorih o reformi Skupne kmetijske politike so predvsem nove članice zahtevale poenotenje plačil, kar pa je nespremenljivo za stare članice.

2.2.2 Proračun Evropske unije in kmetijstvo

Večletni finančni okvir Evropske unije je politični dogovor o glavnih prednostnih nalogah in okvirih proračunskih odhodkov EU, za srednjeročno obdobje najmanj petih let (sedaj velja finančni okvir za 7 let). Njegova pravna podlaga je Pogodba o delovanju Evropske unije. V okviru večletnega finančnega okvirja se določijo letne zgornje meje odobrenih proračunskih sredstev za prevzem obveznosti po vrstah odhodkov in letne zgornje meje odobrenih proračunskih sredstev za plačila posameznih držav članic. V tem sklopu se prav tako določijo pravice za črpanje in dolžnosti vplačil za vsako posamezno državo članico. Kategorije odhodkov ustrezajo glavnim področjem dejavnosti Unije med katere spada tudi kmetijstvo. Večletni finančni okvir torej določa temeljni finančni okvir za evropske

politike v naslednjih letih in je osnova za sprejemanje letnih proračunov Evropske unije (Naslednji večletni finančni ..., 2013).

Proračun Evropske unije je v letih od 2007 do 2013 znašal skupaj za vse namene 994 milijard EUR. Za prihajajoče obdobje (2014-2020) je bil prvi predlog komisije obseg proračuna v višini 1125 milijard EUR. Na tako obsežen proračun niso pristale predvsem države članice, ki so neto plačnice zato so na vrhu evropskega sveta dne 8.2.2013 dosegli dokončni dogovor o obsegu proračuna za obdobje 2014-2020, v višini 960 milijard EUR (v cenah za leto 2011). Za prvi steber kmetijske politike bo v letu 2020 namenjeno 13 % manj sredstev kot v letu 2013 (Little in sod., 2013).

Skupni proračun za prihodnje obdobje bo približno 3,5 % manjši kot v preteklem obdobju. Zmanjšanje glede na predlog Evropske komisije je pri kmetijstvu manjše kot pri drugih proračunskih postavkah. Proračunska postavka, ki je namenjena kmetijstvu se je zmanjšala za 1,8 %. Za tržne ukrepe in neposredna plačila je tako namenjeno 277,8 milijard EUR (v cenah za leto 2011). Obenem predlog vsebuje določilo, da morajo vse države v letu 2020 doseči plačilo najmanj 196 EUR/ha. Dogovorjeno je, da bodo države članice, ki so pod povprečjem plačil na hektar do konca leta 2020 dosegla najmanj 196 EUR/ha. To bo vodilo v dvig plačil pri državah članicah s podpovprečnimi plačili. Dvig bodo financirale tiste države članice, ki imajo plačila višja od povprečja. V to skupino držav spada tudi Slovenija. Slovenija je v obdobju od 2007 do 2013 razpolagala z 897 milijoni EUR evropskih sredstev - to ne vključuje sredstev, ki jih je namenila Slovenija v dopolnjevanje višine plačil. V obdobju med leti 2014 in 2020 bo imela na voljo 856 milijonov EUR v cenah 2011 (Budget updates, 2013).

Z prerazporeditvijo sredstev pridobivajo predvsem države članice, ki so do sedaj imele izrazita podpovprečna plačila. V to skupino držav spadajo države članice iz vzhoda Evrope: Litva, Latvija in Estonija. Nekaj malega pridobita še Romunija in Portugalska. Vse ostale države članice izgubljajo med 1 % in 7 % sredstev (glede na predhodno obdobje). Slovenija izgublja na račun prerazporeditve sredstev 4,6 % razpoložljivih sredstev, v finančnem okvirju za naslednjih sedem let, glede na preteklo sedemletno obdobje (Little in sod., 2013).

Preglednica 4: Zgornje meje za nacionalno ovojnico za neposredna plačila za Slovenijo, v stalnih cenah 2011(milj. EUR) (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a)

leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ovojnica	141, 585	140, 420	139, 258	138, 096	138, 096	138, 096	138, 096

Ovojnica: razpoložljiva sredstva

V preglednici 4 so predstavljene nacionalne zgornje meje (ovojnice) za Slovenijo. Slovenija izgublja 4,6 % razpoložljivega denarja glede na predhodno obdobje. Vsaka članica ima na voljo za posamezno leto nacionalno zgornjo mejo za neposredna plačila.

Države se lahko odločijo, da sestavijo seznam pravnih in fizičnih oseb, ki niso upravičeni do plačil. Definirati morajo pojem »aktivni kmet«, ker so le ti upravičeni do plačila. Prav tako do plačila niso upravičeni kmetje, ki bi v primeru Slovenije prejeli manj kot 300 EUR oziroma imajo manj od 0,3 upravičenih hektarjev. To pa ne velja za proizvodno vezane podpore, v kolikor se države članice za to odločijo (Predlog uredbe Evropskega..., 2013b).

2.3 PREDVIDENI UKREPI SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE NA PODROČJU NEPOSREDNIH PLAČIL

Politika prvega stebra SKP na področju neposrednih plačil je sestavljena iz naslednjih ukrepov:

- osnovno plačilo za kmete,
- prostovoljno prerazporeditveno plačilo,
- plačilo za kmetijske prakse, ki ugodno vplivajo na podnebje in okolje,
- plačilo za območja z naravnimi omejitvami,
- plačilo za mlade kmete,
- prostovoljna proizvodno vezana podpora,
- poenostavljena shema za majhne kmetije.

Osnovno plačilo za kmete (shema osnovnega plačila)

Osnovno plačilo je ukrep SKP, ki je izrazito dohodkovni ukrep. Temelji na osnovi plačila plačilnih pravic, ki je enako številu upravičenih hektarov. Upravičeni hektarji so kmetijska zemljišča, ki se uporabljajo za kmetijske dejavnosti oziroma pretežno kmetijske dejavnosti.

Države članice se lahko odločijo za koeficient znižanja trajnega travinja za spremembo teh hektarjev v upravičene hektarje do plačila (»avstrijski model«). Pravice prejmejo samo aktivni kmetje. Država članica se lahko odloči, da bo določila najmanjšo velikost kmetijskega gospodarstva, izraženo v upravičenih hektarih, za katere se lahko zahteva odobritev plačilnih pravic. Za vsako leto se vrednost na enoto pravic do plačila izračuna tako, da se nacionalna ali regionalna zgornja meja, po uporabi linearnega zmanjšanja vrednosti, deli s številom pravic do plačila (Direct payments ..., 2013).

Poleg tega se države članice lahko odločijo, da bodo obdržale svoje obstoječe pravice do plačila in same določijo na kakšen način bodo izračunale vrednost pravic do plačila, ki jih kmetje prejema v tem obdobju (irski model) (Direct payments ..., 2013).

Možnost je tudi, da so plačila izražena v enotni vrednosti na ha kmetijskih površin kot enotno vrednost na plačilno pravico (enotno regionalno plačilo) ali pa da prilagodijo vrednost obstoječih pravic do plačila s količnikom za izračun vrednosti plačilne pravice na hektar in to različne višine za različne rabe kmetijskih zemljišč (Direct payments ..., 2013).

Kakšen model osnovnega plačila bodo države članice izbrale je, njihova odločitev, imajo pa tudi več možnosti postopnega približevanja. Države članice morajo najpozneje do leta 2019, doseči enotno vrednost plačilnih pravic v državi članici ali v regiji (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a). Obenem morajo zagotoviti, da bodo do leta 2019 vsi upravičenci dosegali najmanj 60 % povprečnega plačila na hektar v državi članici ali v regiji in ne smejo biti deležni zmanjšanja za več kot 30 % plačil iz obdobja prejšnje kmetijske politike (Direct payments ..., 2013).

Prostovoljno prerazporeditveno plačilo

Država članica se lahko odloči za odobritev dodatnega letnega plačila kmetijskim gospodarstvom, ki so vključeni v shemo osnovnega plačila. Znesek izračunajo tako, da leta ni višji od 65 % povprečne vrednosti plačila. Ta znesek pomnožijo s številom plačilnih pravic katerega število določi država članica in hkrati ne sme presegati 30 ha ali povprečne velikosti Kmetijskega gospodarstva v državi članici (Direct payments ..., 2013). Za ta

ukrep lahko država članica nameni do 30 % letne nacionalne zgornje meje (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a). Navedeni člen je prav tako kot Irski in Avstrijski model namenjen za blaženje posledic prevelikih prerazporeditev sredstev med upravičenci v posameznih državah članicah ali v njihovih regijah.

Plačilo za kmetijske prakse, ki ugodno vplivajo na podnebje in okolje (zelena komponenta ali zeleno plačilo)

Upravičenci do plačila na podlagi sheme osnovnega plačila so upravičeni do plačila za izvajanje kmetijskih praks, ki ugodno vplivajo na podnebje in okolje. Do tega plačila so upravičeni vsi ukrepi, ki so enakovredni opisanim ukrepom. Do tega plačila so upravičena tudi ekološka kmetijska gospodarstva in gospodarstva, ki imajo površine v Naturi 2000. Višina plačila se izračuna vsako leto posebej na podlagi števila upravičenih hektarjev in 30 % vrednosti nacionalne letne zgornje meje. Lahko pa se članice tudi odločijo, da je višina plačila določena kot odstotek skupne vrednosti pravic upravičenca. Da so kmetijska gospodarstva upravičena do te vrste plačila, morajo upoštevati naslednja pravila (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a):

- raznolikost pridelkov,
- trajno travinje,
- površine z ekološkim pomenom.

Raznolikost pridelkov. Kadar orno zemljišče kmetijskega gospodarstva zajema med 10 in 30 ha in sta na tem zemljišču vsaj dva različna pridelka. Glavni pridelek ne sme obsegati več kot 75 % zemljišča. V kolikor je orno zemljišče večje od 30 ha morajo biti na tem zemljišču vsaj trije različni pridelki. Prav tako glavni pridelek ne sme obsegati več kot 75 % zemljišča, hkrati pa dva glavna pridelka ne smeta obsegati več kot 95 % zemljišča. To ne velja v primeru če, je glavni pridelek trava ali druge krmne rastline. Prav tako se ta pravila ne upoštevajo v primeru, če je več kot 75 % upravičene kmetijske površine trajno travinje in kadar kmetijska gospodarstva dokažejo menjavo več kot 50 % svoje orne zemlje z drugim gospodarstvom in na teh površinah ni enak pridelek kot v predhodnem letu.

Trajno travinje. Kmetijska gospodarstva lahko spremenijo največ 5 % svoje referenčne površine s trajnim travinjem. Države članice se lahko odločijo, da bodo to spremljale na

ravni regije ali države in ne na nivoju posameznega kmetijskega gospodarstva. V kolikor se odločijo za drugo možnost se šteje, da v kolikor se površine niso zmanjšale za več kot 3,5 % glede na leto 2011 ali 2012 vsa kmetijska gospodarstva izpolnjujejo pogoje. V kolikor pride do zmanjšanja trajnega travinja za od 3,5 % do 7 % se šteje, da vsa kmetijska gospodarstva izpolnjujejo pogoje če so si individualno priskrbeli dovoljenje, da lahko trajno travinje spremenijo v orno zemljišče.

Površine z ekološkim pomenom. V primeru, da upravičena površina kmetijskega gospodarstva presega 15 ha, brez trajnega travinja, morajo kmetijska gospodarstva od 1.1.2015 naprej 5 % površin nameniti površinam z ekološkim pomenom. V letu 2017 bo izvedena ocena učinkov tega ukrepa na okolje. V kolikor bodo učinki pozitivni bodo morala kmetijska gospodarstva temu ukrepu nameniti 7 % svojih površin.

Za površine z ekološkim pomenom se šteje: zemljišča v prahi, terase, varovalni pasovi, pasovi ob gozdu, strmi vinogradi in rastline katere vežejo dušik (stročnice in oljnice). Države članice lahko tudi same predlagajo svoje predloge, ki so enakovredni naštetim ukrepom. Kmetijska gospodarstva so upravičena do izvajanje tega ukrepa, če je na kmetijskem gospodarstvu več kot 75 % površin namenjenih trajnemu travinju ali za ekstenzivne nasade in če je več kot 75 % ornega zemljišča namenjenega krmnim rastlinam, so v prahi ali posajeni z sončničnimi nasadi in hkrati ostala površina kmetijskega gospodarstva ne presega 30 ha. Obstaja možnost, da se države članice odločijo, da bodo 50 % površin z ekološkim namenom izvajale na regionalni ali državni ravni.

Za opisan ukrep morajo države članice nameniti 30 % sredstev nacionalne ovojnice za neposredna plačila. Višino plačil izračunajo na podlagi upravičenih hektarjev in višino letne ovojnice za vsako leto posebej (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a). V kolikor kmetijska gospodarstva ne bodo upoštevala pravil ozelenitve, ne bodo deležna plačil, ki so za to namenjena. Po letu 2017 bodo kmetje, ki ne bodo upoštevali določb, kaznovani v višini 6 % osnovnega plačila, po letu 2018, pa 7,5 % osnovnega plačila (Direct payments ..., 2013).

Plačila za območja z naravnimi omejitvami (OMD)

Države članice lahko odobrijo plačilo kmetom, ki so upravičeni do plačila v okviru sheme osnovnega plačila in so deloma ali v celoti v območju z omejenimi dejavniki. Višina plačila se izračuna tako, da se med upravičene hektarje razdeli do 5 % zgornje nacionalne meje za vsako leto posebej (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a).

Plačilo za mlade kmete

Država mora (Direct payments ..., 2013) odobriti plačilo mladim kmetom, ki so upravičeni do plačila v okviru sheme osnovnega plačila. Do tega plačila so upravičeni tisti, ki so prvič nosilci kmetijskega gospodarstva ali so to postali v petih letih pred prvo predložitvijo vloge na podlagi sheme osnovnega plačila, ne smejo pa biti starejši od 40 let. Države članice lahko opredelijo dodatna objektivna merila. Do plačila so upravičeni za največ obdobje 5-tih let. Države višino plačila izračunajo na podlagi 25 % povprečne vrednosti pravic do plačila, ki jih ima kmet ali na osnovi tega, da fiksni odstotek nacionalne zgornje meje delijo z upravičenimi hektarji. Če države članice določijo najvišje število aktivnih pravic, to število ne sme biti manjše od 25 ha ali povprečne velikosti kmetijskega gospodarstva v državi članici. Države članice lahko uporabijo za ta ukrep do 2 % svojih zgornjih nacionalnih mej. Kadar skupni znesek znaša več od 2 % zgornjih mej se zneski lahko črpajo iz nacionalne rezerve ali se linearno zmanjšajo (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a).

Prostovoljna proizvodno vezana podpora

Proizvodno vezana podpora se lahko odobri za naslednje sektorje in proizvode: žita, oljnice, stročnice, zrnate stročnice, lan, konopljo, riž, oreške, škrobni krompir, mleko in mlečne proizvode, semena, ovčje in kozje meso, goveje in telečje meso, oljčno olje, sviloprejke, posušeno krmo, hmelj, sladkorno peso, sladkorni trs in cikorijo, sadje in zelenjavo ter hitro rastoča drevesa. Hkrati mora biti sektor, ki bo podprt z vezano podporo v državi članici pomemben, z vidika ekonomskih, socialnih in okoljskih vidikov. Prav tako so lahko upravičeni sektorji kateri so v preteklosti bili deležni tovrstne pomoči. Podpora ima obliko letnega plačila, ki se izračuna na osnovi upravičenih količin izraženih v površini ali glavah živali. Države članice se lahko odločijo, da v ta namen uporabijo do 10 % zgornjih nacionalnih mej (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a).

Nove države članice in tiste, ki uporabljajo shemo osnovnega plačila lahko namenijo za proizvodnjo vezane podpore do 13 % zgornjih nacionalnih mej in dodatna 2 % za strošnice (Direct payments ..., 2013).

V izvedbi SKP v Sloveniji, ki velja v letu 2013 so do dodatnega plačila za ekstenzivno rejo ženskih govedi upravičeni nosilci kmetijskih gospodarstev, katerih so upravičene živali - iz črede namenjene reji telet za prirajo mesa. Živali morajo biti mesne pasme ali rojene s križanjem z mesno pasmo, po telitvi morajo s teletom ostati na kmetijskem gospodarstvu še najmanj dva meseca in morajo biti označene, registrirane ter vodene v registru govedi na kmetijskem gospodarstvu in to v skladu s predpisi, ki urejajo identifikacijo in registracijo govedi. Prav tako lahko nosilci oddajo zahtevke v primeru, če imajo povprečno mlečnost na gospodarstvu manjšo od 4.787 kg mleka na standardno laktacijo. V tem primeru jim pristojne službe dodelijo za koliko krav in katere krave od celotne črede lahko uveljavljajo dodatno plačilo (Ur. l. RS, št. 98/2011) vendar v tem primeru mleka teh krav ne smejo oddajati v mlekarno.

Poenostavljena shema za majhne kmetije

Do plačil iz te sheme so upravičene kmetije, ki želijo sodelovati v shemi in predložijo vlogo. Države članice se lahko odločijo, da v shemo zavzamejo vse kmete, ki bi v osnovni shemi neposrednih plačil, prejele manj kot 1000 EUR na leto. V shemi za male kmetije so kmetje upravičeni do izvajanja kmetijskih praks, ki ugodno vplivajo na podnebje in okolje. Letno plačilo za male kmetije mora biti v vrednosti med 500 in 1250 EUR. Izračun mora temeljiti na načelu, da plačilo na ha ne sme biti višje od 25 % povprečja plačil v državi ali regiji ali povprečnim plačilom do največ 5 ha. Za Slovenijo to pomeni, da so lahko zneski med 200-1250 EUR (Direct payments ..., 2013). Za ta ukrep lahko države članice namenijo do 10 % zgornjih nacionalnih mej, v kolikor je ta znesek večji lahko zneske linearno zmanjšajo ali pa to financirajo iz rezerve (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a).

2.4 OCENE UČINKOV SPREMEMB SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE NA REJO KRAV DOJILJ

2.4.1 Ocena učinkov po kmetijskih trgih

Kožar in Erjavec (2011) sta ocenjevala učinke reform SKP na slovensko kmetijstvo s pomočjo CAPRI modela, ki je bil ob tej priložnosti uveden v sektorsko modeliranje Slovenskega kmetijstva. Model je sestavljen iz dveh prepletajočih se modulov: modula kmetijske ponudbe in tržnega modula. Model CAPRI uporablja Evropska komisija pri pripravi uradnih ekonomskih napovedi o tržnih zgledih evropskega kmetijstva (Kožar in Erjavec, 2011).

Za namen raziskave sta avtorja države članice razdelila v skupine EU 27, EU 15 - stare države članice, EU 10 - nove države članice in EU 2 - Romunija in Bolgarija. Za testiranje modela sta uporabila tri scenarije. Izhodiščni scenarij je simulacija za leto 2020 in predstavlja najverjetnejše prihodnje stanje kmetijstva v Evropski uniji in v pogojih nespremenjene kmetijske politike, torej enake kot je bila v obdobju 2007-2013. Druga dva scenarija prav tako simulirata spremembe v letu 2020. Glede na izhodiščni scenarij se spreminja le politika neposrednih plačil prvega stebra SKP. Prvi scenarij (scenarij 1) je radikalni scenarij dolgoročnih sprememb na področju neposrednih plačil prvega stebra SKP, po katerem je predvidena popolna ukinitvev sredstev za sheme neposrednih plačil v vseh državah članicah. V drugem scenariju (scenarij 2) je upoštevano evropsko enotno plačilo korigirano s standardi kupne moči po posameznih državah članicah. Gre za zmernejši scenarij, ker ohranja polovico sredstev za neposredna plačila prvega stebra kmetijske politike v primerjavi na izhodiščni scenarij.

Kožar in Erjavec (2011) sta ugotovila, da v primeru ukinitve neposrednih plačil (scenarij 1) izgubljajo vsi evropski in slovenski sektorji kmetijstva razen v določenih primerih prireja prašičjega mesa. Rezultati so podani v deležih v primerjavi z baznim scenarijem (odstotek hektarskega dohodka pri rastlinski pridelavi in glede na dohodek na enoto prireje pri prireji mesa).

Preglednica 5: Odstotne spremembe hektarskega dohodka za scenarij z odpravo neposrednih plačil
(Kožar in Erjavec, 2011)

Rastlinski pridelki				
	Žita	Pšenica	Ječmen	Koruza za zrnje
EU27	- 61,6 %	- 50,4 %	- 126,4 %	- 36,9 %
EU15	- 61,0 %	- 48,9 %	- 124,4 %	- 36,9 %
EU10	- 74,3 %	- 54,8 %	- 117,5 %	- 54,4 %
EU2	- 44,3 %	- 54,4 %	- 152,6 %	- 32,2 %
Slovenija	- 65,0 %	- 70,5 %	- 120,4 %	- 52,7 %
Živinorejski proizvodi				
	Meso govedi	Krave dojlje	Meso prašičev	Perutninsko meso
EU27	- 61,8 %	- 41,7 %	- 0,3 %	- 0,2 %
EU15	- 57,9 %	- 42,2 %	- 0,3 %	- 0,3 %
EU10	- 12,3 %	- 38,7 %	- 0,0 %	- 0,1 %
EU2	1,9 %	- 0,3 %	- 0,4 %	- 0,5 %
Slovenija	- 243,5 %	- 49,0 %	- 0,0 %	- 0,2 %

Hektarski dohodek bi se pri rastlinski pridelavi v Evropi (EU 27) zmanjšal pri vseh rastlinskih pridelkih (preglednica 5): žita za 61,6 %, pšenica 50,4 %, ječmen 126,4 %, koruza za zrnje 36,9 %. Do podobnih ugotovitev so prišli pri živinorejskih proizvodih (preglednica 5). Meso govedi izgublja za 61,8 %, krave dojlje 41,7 %, meso prašičev 0,3 %, perutninsko meso 0,2 %. Primerjava posameznih skupin držav članic, pokaže razlike med njimi. Večje razlike so pri prireji govejega mesa in rejah krav dojlj. Bolgarija in Romunija skoraj ne izgubljata, hkrati ostale države izgubljajo do 61 % prirejenih količin.

V preglednici 5 je razvidno, da bi se hektarski dohodki v Sloveniji zmanjšali pri žitih za 65 %, pšenica 70,5 %, ječmen 120,4 %, koruza za zrnje 52,7 %, meso govedi 243,5 %, krave dojlje 49 %, meso prašičev 0 %, perutninsko meso 0,2 %. V primerjavi z ostalimi skupinami držav članic Slovenija izgublja pri rastlinski pridelavi, več kot ostale članice z izjemo Romunije in Bolgarije. Podobna slika je pri prireji mesa. Največ Slovenija izgublja pri mesu goveda, izguba je več kot štirikrat večja kot pri ostalih članicah.

Preglednica 6: Odstotne spremembe hektarskega dohodka za scenarij z enotno višino neposrednih plačil (Kožar in Erjavec, 2011)

Rastlinski pridelki				
	Žita	Pšenica	Ječmen	Koruza za zrnje
EU27	- 33,4 %	- 27,5 %	- 59,6 %	- 21,9 %
EU15	- 31,5 %	- 25,5 %	- 55,5 %	- 20,8 %
EU10	- 44,2 %	- 32,7 %	- 69,1 %	- 34,3 %
EU2	- 29,0 %	- 35,7 %	- 98,5 %	- 20,5 %
Slovenija	- 46,9 %	- 50,8 %	- 86,2 %	- 38,2 %
Živinorejski proizvodi				
	Meso govedi	Krave dojlje	Meso prašičev	Perutninsko meso
EU27	- 61,2 %	- 41,5 %	0,4 %	0,3 %
EU15	- 58,1 %	- 42,2 %	0,3 %	0,3 %
EU10	- 11,7 %	- 37,3 %	0,2 %	0,2 %
EU2	3,8 %	4,4 %	0,0 %	0,4 %
Slovenija	- 243,5 %	- 48,6 %	- 0,2 %	0,1 %

Pri simulaciji, ki predvideva enotno višino neposrednih plačil za celotno Evropsko unijo (preglednica 6), EU 27 kot skupina izgublja na višini hektarskega dohodka pri vseh rastlinskih pridelkih: žita 33,4 %, pšenica 27,5 %, ječmen 59,6 %, koruza za zrnje 21,9. Pri živinorejskih proizvodih izgublja: meso govedi 61,2 %, krave dojlje 41,5 %. Hektarski dohodek pri prireji svinjskega in perutninskega mesa ostaja nespremenjen. Razlike znotraj skupin držav članic so manjše pri rastlinski pridelavi. Izstopata Bolgarija in Romunija, ki izgubljata več v primeru pridelave ječmena, 98,5 % hektarskega dohodka. Razlike so tudi znotraj skupin živalskih proizvodov. Razlika je pri mesu govedi in kravah dojljah. Izgubljajo vse skupine držav članic EU razen Bolgarije in Romunije, ki celo pridobivata na hektarskem dohodku. Meso prašičev in perutninsko meso ostaja približno na enaki ravni kot pri izhodiščnem scenariju za vse države članice.

V Sloveniji bi se hektarski dohodki zmanjšali (preglednica 6) pri žitih za 46,9 %, pšenica 50,8 % , ječmen 86,2 %, koruza za zrnje 38,2 %, krave dojlje 48,6 %. Občuten padec hektarskega dohodka je zaznati pri mesu govedi 243,5 %. Meso prašičev izgublja bistveno manj 0,2 %. Hektarski dohodek pri perutninskem mesu malenkost pridobi (0,1 %) glede na bazni scenarij.

Kot prikazuje preglednica 6 naj bi Slovenija v obeh scenarijih in pri vseh rastlinskih pridelkih izgubljala več kot druge opazovane skupine držav članic. To je pokazatelj

sorazmerno visokih plačil v Sloveniji v preteklem obdobju. Heterogenost skupin držav je v primeru prireje mesa še večja. Najbolj je to očitno pri prireji govejega mesa kjer Slovenija pri obeh scenarijih izgublja 243 %. To je odraz dosedanje intenzivne politike do tega sektorja, predvsem gre za visoke premije v preteklosti in ohranitev zgodovinskih plačil v reformi politike po letu 2007. V sektorju krav dojlj se dohodek v primeru obeh scenarijev znižuje za približno 49 %. Vse zgoraj navedeno naj bi se odražalo na zmanjšanju obsega proizvodnje pri skoraj vseh sektorjih. V sektorju krav dojlj naj bi se v Sloveniji obseg proizvodnje zmanjšal za približno 12 %, v kolikor bi prišlo do realizacije katerega od navedenih scenarijev.

Raziskavo s podobnimi možnimi scenariji sprememb kmetijske politike kot sta jo raziskovala Kožar in Erjavec (2011), so na vzorcu desetih novih držav članic Evropske unije opravili Chantreuil in sod. (2013). Raziskovali so vpliv sprememb kmetijske politike na obseg proizvodnje izbranih sektorjev. V baznem scenariju so predpostavili, da se bo nadaljevala enaka politika kod do sedaj. V tem primeru napovedujejo za Slovenijo porast obsega proizvodnje od leta 2012 do leta 2020 za vse sektorje prireje mesa in mleka. Prireja govedine in svinjine se bi povečala za 10 tisoč ton na 50 tisoč ton govedine in 68 tisoč ton svinjine v letu 2020. Prav tako bi se povečala prireja mleka za 39 tisoč ton na 592 tisoč ton v letu 2020 (Chantreuil in sod. 2013). Obseg prireje perutnine bi ostal približno enak.

V scenariju kjer bi prišlo do odprave neposrednih plačil, bi se glede na bazni scenarij prireja govejega mesa zmanjšala za 0,9 %. Prireja svinjine in perutnine bi se zmanjšala za manj kot odstotek. Prireja mleka bi se celo povečala za 0,2 %. V scenariju kjer predvidevajo zmanjšanje neposrednih plačil, bi bili vplivi zelo podobni scenariju kjer predvidevajo odpravo neposrednih plačil, razen v sektorju prireje govejega mesa kjer bi se prireja zmanjšala za 0,2 % namesto za 0,9 % (Chantreuil in sod. 2013).

Izvedena je bila raziskava o uvedbi enotnega plačila na hektar po vsej Evropi. Erjavec in sod. (2011a) so predvideli scenarij, ki je preučil vpliv uvedbe tovrstnega plačila v višini 100 EUR/ha na proizvodnjo hrane v Evropi. Nacionalne ovojnice za neposredna plačila bi se tako v povprečju zmanjšale za 35 %, povečala bi se le v primeru Latvije (Erjavec in sod. 2011a). Ugotovili so, da se proizvodnja v Evropi ne bi občutno zmanjšala. Pri tem so

preučevali naslednje sektorje: pridelavo pšenice, ječmena, koruze in prirajo govejega in prašičjega mesa ter prirajo mleka. Opaziti je trend, da bi v EU-15 prišlo do večjega zmanjšanja prirajenih in pridelanih količin kot v EU-12 v primeru uvedbe enotnega plačila po celotni Evropski uniji. Zmanjšanje prirajenih in pridelanih količin pri ječmenu, pšenici in mleku je manjša od 1 %. Priraja svinjskega mesa bi ostala praktično na enakem obsegu priraje medtem, ko bi pridelava koruze izgubila 1,28 % količin pridelanih v preteklosti, govedina pa kar 3,26 % preteklo priraje v EU-27 (Erjavec in sod. 2011a).

Primerjava dveh držav članic z različnimi shemami neposrednih plačil Francije (zgodovinski model plačil) in Poljske (poenostavljeni enotni model plačil-regionalni model) kaže na velike razlike v učinkih reforme zaradi različnih izhodiščnih višin plačil in oblik politike neposrednih plačil. Pri Franciji bi se zaradi obstoječih visokih podpor z uvedbo enotne višine plačil za vso EU zmanjšal obseg proizvodnje pri večini kmetijskih dejavnosti, najmanj pri priraji mleka in to za 0,58 % dosedanjih količin prirajenega mleka. Pri ostalih sektorjih bi izgubila od 1,02 % pridelanih količin pri ječmenu in do 1,57 % pridelanih količin pri pšenici. Največji padec bi zaznali pri priraji govejega mesa, znižanje za 13,24 % prirajenih količin glede na preteklo obdobje (Erjavec in sod. 2011a). Na drugi strani Poljska ne bi veliko izgubljala. Praktično neznatno pri pridelavi ječmena 0,32 % proizvedenih količin in pri pridelavi pšenice 0,02 % proizvedenih količin. Priraja govejega mesa bi na podlagi modelnih rezultatov tako ostala na isti ravni kot v baznem letu. Nekaj malega bi pridobila priraja svinjskega mesa in priraja mleka. Povečala bi se proizvodnja koruze za 13,64 % pridelanih količin (Erjavec in sod. 2011a).

Vpliv sprememb kmetijske politike pri reji krav dojilj v Sloveniji kaže primerljive ugotovitve skozi vse opazovane študije. V primeru nadaljevanja obstoječe politike naj bi se nekoliko povečale prirajene količine (Chantreuil in sod. 2013). Če bo prišlo do večjih sprememb v politiki, recimo ukinitve neposrednih plačil, bi v Sloveniji na področju priraje krav dojilj prišlo do drastičnega padca hektarskega dohodka tudi za polovico (Kožar in Erjavec, 2011).

2.4.2 Učinki v porazdelitvi plačil

Z novim obdobjem SKP in z novimi zakonskimi omejitvami bo prišlo do prerazporeditve sredstev. V ta namen so na Škotskem (Matthews in sod. 2013) izvedli raziskavo, ki je skušala pojasniti prerazporeditev plačil ob uvedbi enotnega regionalnega plačila iz prejšnjega zgodovinskega modela plačil. Raziskavo so izvedli s pomočjo večjega števila scenarijev, ki so jih z namenom iskanja čim manjše prerazporeditve plačil utemeljili na razvrščanju kmetijskih zemljišč v različne kategorije.

Matthews in sod. (2013) so se odločili za dva načina razvrščanja zemljišč. V prvi razdelitvi so upoštevali potencialno produktivnost zemljišč na osnovi rodovitnosti, podnebja in reliefa. V ta namen so osnovali 13 kategorij vendar so jih kasneje združili zaradi poenostavitve administracije. V prvi razred so uvrstili površine najboljše kvalitete. V sedmi - zadnji razred pa zemljišča z zelo omejenimi dejavniki za kmetovanje. Do skupno 13 razredov so prišli še z dodatnimi razčlenitvami v podrazrede.

Za drugo razvrstitev so uporabili kriterije na osnovi območij z omejenimi dejavniki, ki so jih razdelili v 3 razrede ter na podlagi produktivnosti so oblikovali 5 scenarijev (Matthews in sod. 2013). V scenarijih od 1 do 3, so dodelili večjo vrednost za površine z večjo produktivnostjo. V scenariju 4 je bilo izračunano enotno plačilo za vse površine. Po scenariju 5 bi več dobile manj produktivne površine. Pri razdelitvi na osnovi omejenih dejavnikov so predvideli 3 scenarije. V vseh primerih so bile površine z večjo stopnjo omejenih dejavnikov, upravičene do manjšega plačila. Prav tako jih je zanimal še scenarij kjer so uporabili še pogoj, da mora biti obremenitev na površino najmanj 0,12 GVŽ/ha. Na podlagi navedenih scenarijev so ugotavljali prerazporeditev sredstev za neposredna plačila.

Rezultati so podobni, pri vseh desetih scenarijih na ravni Škotske. Odvisno od scenarija izgublja od 54 % do 61 % kmetijskih gospodarstev. Posledično je takih, ki pridobivajo med 39 % in 46 % (Matthews in sod. 2013). Po pregledu rezultatov po sektorjih se opazi predvsem, da pri sektorjih, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, prašičerejo in perutninarstvom praktično ni razlik med scenariji. Gospodarstva, ki se ukvarjajo z drugimi sektorji so bolj izpostavljena. Izgubljajo mešane kmetije z heterogeno kmetijsko dejavnostjo, izgublja

dejavnost priraje mleka, prav tako pomembno izgublja pridelava žit. Največje razlike med scenariji so v sektorjih, ki se ukvarjajo z govedorejo in ovčerejo. V navedenih dveh sektorjih je razlika v plačilih med scenariji občutna od 136 milijonov EUR do 1,2 milijona EUR (Matthews in sod. 2013). Avtor poudarja, da je poleg tega potrebno upoštevati še prerazporeditve znotraj sektorja.

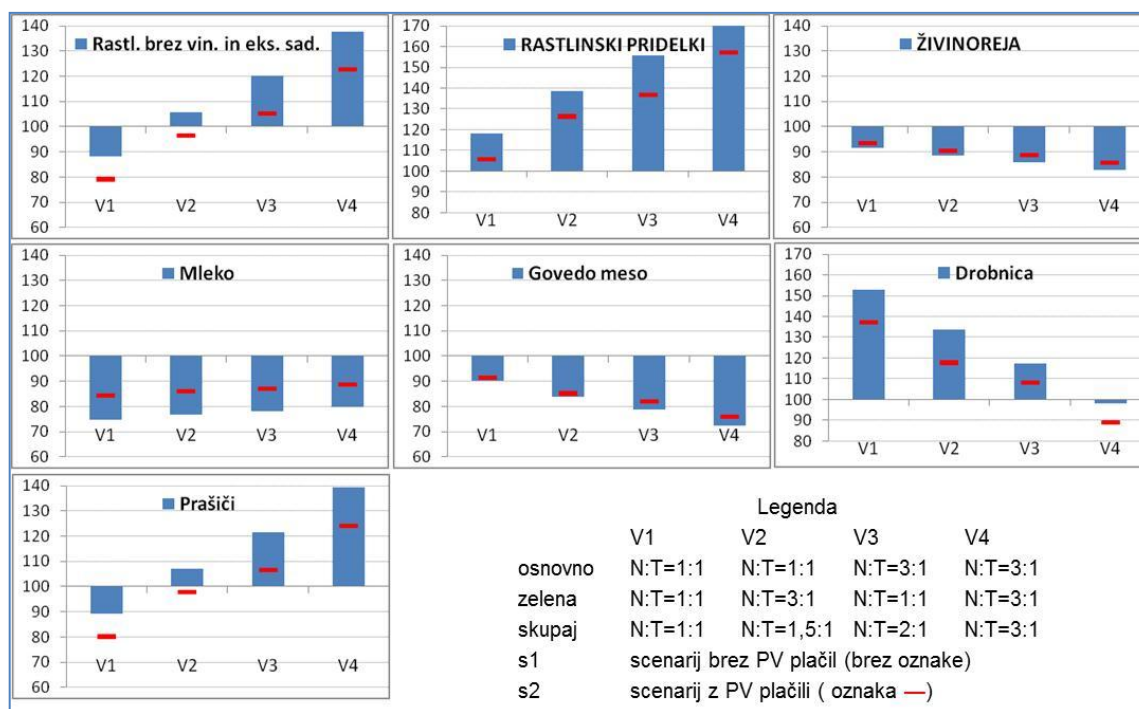
Matthews in sod. (2013) so ugotovili, da je razdelitev površin v regije z različnimi višinami plačil na osnovi rodovitnosti tal boljša od razdelitve na osnovi omejenih dejavnikov vendar je administrativno zelo zahtevna. Iz podatkov se lahko sklepa, kateri sektorji so na Škotskem bolj podprti s strani neposrednih plačil SKP. Sorazmerno visoke podpore so v govedoreji, v priraji mesa in mleka.

Same vrednosti plačil v posameznih predvidenih scenarijih so zelo različna. Povprečno plačilo bi znašalo 108 EUR/ha. Glede na definirane scenarije, ki se zelo razlikujejo je prišlo do zelo različnih vrednosti na hektar. Matthews in sod. (2013) ocenjujejo, da bi kmetijsko gospodarstvo v primeru najboljše rodovitnosti tal prejelo plačilo v višini 370 EUR/ha, v primeru najmanj rodovitne le 28 EUR/ha.

Erjavec in sod. (2011b) so z namenom podpreti domačo razpravo o reformi SKP opravili oceno učinkov. Osredotočajo se na možne scenarije, ki so povezani predvsem z različnimi višinami plačil med travinjem in njivami in ob upoštevanju možnosti izbire proizvodno vezanih plačil. Ob tem so upoštevali dolgoročno napoved gibanja cen. Pri tem je treba poudariti, da ocene ne vključujejo sprememb plačil politike razvoja podeželja.

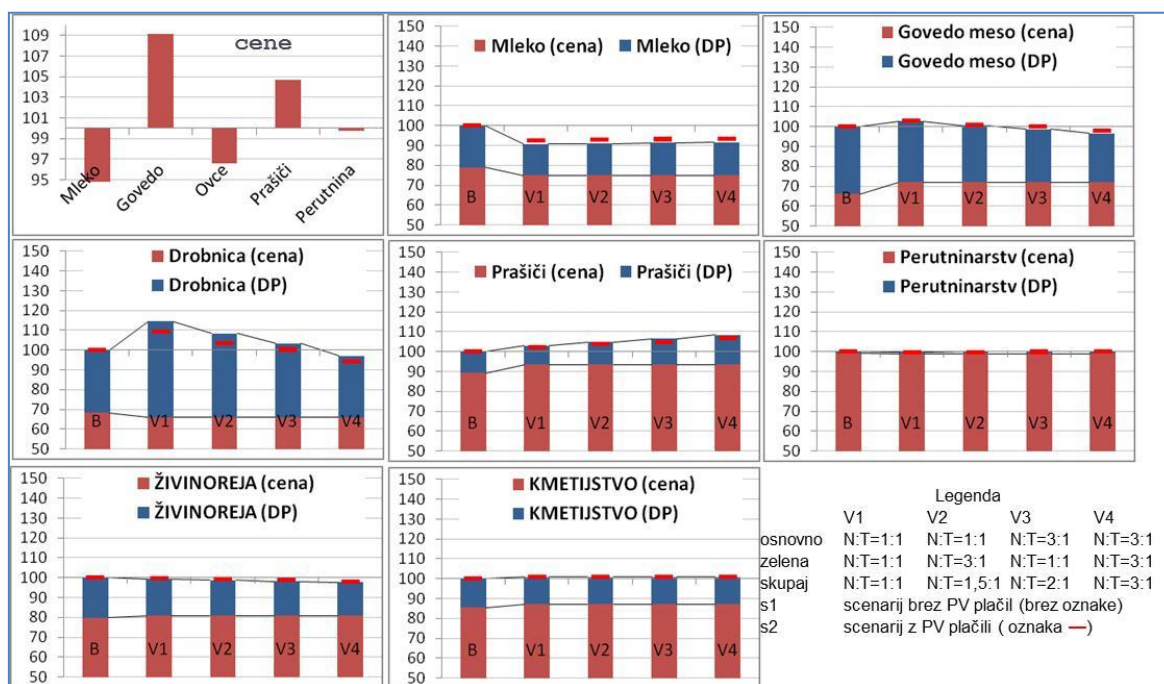
V scenariju, ki vsebuje proizvodno vezana plačila so upoštevali 10 % nacionalne zgornje meje. Iz njihovih raziskav izhaja, da bi se v primeru enotnega plačila za travinje in njive, povečal obseg sredstev namenjenih za rastlinsko pridelavo (za nekaj manj kot petino) in zmanjšal obseg sredstev za živinorejo (za manj kot desetino) v primerjavi z sedanjim stanjem. To povečanje gre na račun vključevanja intenzivnih sadovnjakov in vinogradov v shemo. Ob hkratnem znižanju plačil za njivske pridelke, ker izgubljajo zaradi nižjega plačila na ha njiv (Erjavec in sod. 2011b).

Njihovi rezultati kažejo, da bo v živinoreji pestrost učinkov večja (slika 2). Največ neposrednih plačil bi po njihovi oceni izgubila prireja mleka (25 %), pitanje goved in prašičereja naj bi izgubila okoli 10 %. Hkrati ocenjujejo, da bi reja drobnice pridobila za 50 % več plačil.

Slika 2: Sprememba obsega neposrednih plačil po scenarijih (indeks bazni scenarij =100) (Erjavec in sod., 2011b: 19)

V scenarijih kjer so kombinacije različnih višin osnovnega plačila in zelene komponente v razmerjih 1:3, v korist njiv (slika 2) se izboljša položaj tistih sektorjev, ki so vezani na njivske površine. Pri takšnem izidu izgublja reja drobnice in govejih pitancev, s slednjim tudi prireja krav dojlj. V prireji mleka naj bi bila izguba manj opazna, kar govori o tem, da je znotraj te panoge najbolj heterogena struktura kmetijskih zemljišč. Tako eni pridobijo po eni varianti in izgubijo po drugi. Ko so v model vključili še proizvodnjo vezana plačila za meso govedu in prirejo mleka, se negativni učinek pri prireji mleka in nekoliko manj pri prireji govejega mesa zmanjša. Ob enem izgubljajo vsi sektorji, ki niso vezani na proizvodno vezana plačila. Navedena študija obravnava tudi oceno sprememb prihodkov tako v rastlinski pridelavi kot v živinoreji.

Slika 3: Prihodkovni učinki reforme za živinorejo v letu 2020 (indeks bazni scenarij =100) (Erjavec in sod., 2011b: 21)

V tej nalogi nas zanima predvsem prireja krav dojlj zato bomo podrobneje povzeli ugotovitve, ki so vezane na živinorejo. Če nekoliko podrobneje povzamemo ugotovitve Erjavca in sod. (2011b) na ravni živinoreje, ni pomembnejših razlik v prihodkih med baznim letom in posameznimi scenariji. Znotraj posameznih sektorjev živinoreje prihaja do večjih razlik (slika 3). Pri prireji mleka je opazen padec prihodkov za okrog 10 %. Odvisno predvsem od cene proizvoda in scenarija. Sprememba politike pri tem nima toliko vpliva, saj je delež neposrednih plačil le okrog 20 % celotnega prihodka. Podobna slika je pri prireji govejega mesa. Delež neposrednih plačil je v prihodkih sicer nekoliko večji (več kot 30 %) vendar je padec podpor nadomeščen z višjimi cenami govejega mesa. Uvedba proizvodnje vezanih plačil v višini 10 % nacionalne zgornje meje je na ravni prihodkov komaj opazna.

Reja drobnice ima podobno strukturo prihodkov kot pitanje govedu (slika 3). V prašičereji je prihodek primarno odvisen od cen svinjskega mesa (slika 3). Največji delež podpor je sektor deležen skozi plačila za njive, kar v povprečju prinese okrog 10 % prihodkov. K izboljšanju položaja prireje svinjskega mesa, bi prispevala višja plačila na njivah. Treba je upoštevati, da so bile cene prašičjega mesa v baznem letu zelo nizke zato se v vsakem primeru pričakuje na račun višje cene na trgu tudi višji dohodek v sektorju prireje

svinskega mesa (Erjavec in sod., 2011b). Priraja perutninskega mesa je praktično neodvisna od podpor. Na ravni celotnega kmetijstva ni pričakovati večjih sprememb dohodka saj se sektorski učinki izravnavajo.

Reforma SKP po ocenah predstavljenih virov vodi v pričakovano prerazporeditev plačil in s tem tudi spremembo ekonomskega položaja posameznih sektorjev kmetijstva in skupin kmetijskih gospodarstev. Največje prerazporeditve neposrednih plačil bodo deležni tisti kmetijski sektorji, ki so trenutno izraziteje podprti s strani kmetijske politike. V to skupino spada tudi reja krav dojlj. Pričakovane spremembe na posamezne kmetijske sektorje so različne in odvisne od predpostavk, ki so jih posamezni avtorji upoštevali pri izračunih. Ob tem velja poudariti, da so to povprečni učinki na ravni posamezne proizvodnje usmeritve. Do še večjih razlik bo prišlo na ravni posameznega kmetijskega gospodarstva in med kmetijskimi gospodarstvi.

3 MATERIAL IN METODE

3.1 MODEL

3.1.1 Izhodišča

Z nalogo smo želeli oceniti spremembe v obsegu neposrednih plačil za prirajo krav dojilj po uveljavitvi sprememb kmetijske politike v Evropski uniji in njeno implementacijo v Sloveniji. Ocena je bila narejena na osnovi simulacijskega modela, ki je bil razvit v ta namen. Model omogoča simulacijo uveljavitve različnih shem za izplačilo neposrednih plačil, ki bodo lahko uveljavljene v Sloveniji z spremembo SKP.

Model temelji na scenarijski analizi, ki primerja simulirane višine neposrednih plačil prvega stebra SKP v letu 2020 z izhodiščnim letom 2010 in omogoča presojo rezultatov z vidika sprememb v obsegu neposrednih plačil na kmetijskih gospodarstvih. Pri interpretaciji rezultatov moramo biti pozorni na to, da gre za statičen model, ki ne upošteva sprememb, ki bodo nastopile v opazovanem obdobju v smislu obsega površin in števila živali ter intenzivnosti kmetijske pridelave in priraje.

Model vključuje fizične kazalce: število premij za ekstenzivno rejo ženskih živali, vrednost zgodovinskega dodatka, seštevka neposrednih plačil, število plačilnih pravic, število plačilnih pravic za travnike, število plačilnih pravic za njive in skupno število površin na kmetiji.

Podatkovna baza baznega scenarija je bila povzeta in za potrebe modela prilagojena iz raziskave »Ocene učinkov reforme skupne kmetijske politike na Slovensko kmetijstvo« (Erjavec in sod., 2011b) in CRP: Presoje razvojnih možnosti slovenskega kmetijstva do leta 2020 (CRP ...). Avtorji so bazo podatkov oblikovali na osnovi realnih podatkov o kmetijskih gospodarstvih, ki so zaprosila za neposredna plačila v letu 2010. Bazo podatkov so povzeli iz baze Agencije Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja. Osnovni podatki so zajemali vsa neposredna plačila in izravnalna plačila za območja z omejenimi dejavniki. Skupaj je bilo obravnavano 59.666 kmetijskih gospodarstev. Zaradi pomanjkljivih podatkov je bilo izločenih 34 kmetijskih gospodarstev, tako je baza

podatkov vsebovala 59.632 kmetijskih gospodarstev. V nadaljevanju so avtorji kmetijska gospodarstva, na podlagi standardnega prihodka, razdelili v 22 tipov kmetijskih sektorjev.

Standardni prihodek je povprečna denarna vrednost kmetijske proizvodnje po ocenah na kmetijsko gospodarstvo (CRP ...). Ne vključujejo neposrednih plačil, davka na dodano vrednost in davkov na proizvode. Na osnovi tega so kmetijska gospodarstva v sektor krav dojlj (eden izmed 22 tipov kmetijskih sektorjev) določena na osnovi kriterija dveh tretjin standardnega prihodka, ki odpade na prirejo krav dojlj.

Kjer ni dosežen ta kriterij, kmetijsko gospodarstvo ni bilo vključeno v obravnavo, v naši raziskavi. V scenarijsko analizo je bilo vključenih 2380 kmetijskih gospodarstev, ki so bila vključena v sektor krav dojlj. Posledično je bilo v scenarijski analizi zajetih 11.268 krav dojlj od skupno 48.144 krav dojlj za katere je bila izplačana premija za leto 2010. Iz obravnave smo tako izločili približno 76 % krav dojlj, ki jih redijo kmetijska gospodarstva razvrščena predvsem v mešanih tipih kmetijskih gospodarstev.

3.1.2 Razpoložljiva sredstva

Za neposredna plačila ima Slovenija v letu 2020 na razpolago razpoložljiva sredstva (ovojnico) v obsegu nekaj več kot 138 milijonov EUR. Vsoto smo razdeliti med obvezne ukrepe, ki jih bo izvajala država članica.

Preglednica 7: Razdelitev nacionalne ovojnice za neposredna plačila za leto 2020 (v milj. EUR)

	Brez vezave	Z nižjo vezavo	Z višjo vezavo
Nacionalna zgornja meja 2020	138,096	138,096	138,096
2% mladi	2,762	2,762	2,762
10% male	13,810	13,810	13,810
3% rezerva	4,143	4,143	4,143
13% vezava		17,952	17,952
Vezava/dojlje		3	6
neposredna plačila skupaj*	117,382	99,429	99,429

* osnovna shema in ozelenitev, Mladi: dodatek za mlade kmete, Male: majhne kmetije, Vezava: proizvodno vezana plačila

Kot je razvidno iz preglednice 7, mora država nameniti za shemo mladih kmetov 2 % zgornje nacionalne meje. Prav tako je obvezna shema za male kmetije na katero odpade 10 % razpoložljivih sredstev ter rezerva v višini nekaj več kot 4 milijone EUR. Nadalje

smo pri oblikovanju scenarijev predpostavili, da 13 % nacionalne zgornje meje namenimo proizvodno vezanim plačilom, kar znaša slabih 18 milijonov EUR. V scenarijih s predpostavko višjega proizvodnje vezanega plačila (vezava) za sektor krav dojlj smo namenili za vezana plačila šest milijonov EUR. V primeru scenarijev z nižjo vrednostjo vezanih plačil pa smo vzeli kot izhodišče za polovico manj sredstev. V primeru scenarijev brez vezave bo za neposredna plačila namenjeno 117 milijonov EUR. V kolikor se bo država odločila za vezana plačila se bodo v tolikšni meri zmanjšala sredstva, ki bodo namenjena za neposredna plačila. V primeru maksimalnega odstotka proizvodnje vezanih plačil to je 13 % nacionalne zgornje meje, bo za neposredna plačila namenjenih sorazmerno man sredstev (99 milijonov EUR).

Nadalje smo dobljeno razpoložljivo vsoto denarja za posamezni ukrep, razdelili glede na plačilne pravice v baznem letu. Izhajali smo iz grobe predpostavke in sicer, da se nobeno od kmetijskih gospodarstev v vzorcu ne bo odločila za vključitev v shemo za male kmetije. Plačilo zelene komponente, ki je obvezen del neposrednih plačil smo izračunali na osnovi 30 % osnovnega plačila na ravni kmetijskega gospodarstva.

3.2 SCENARIJI

Spremembe plačil prvega stebra, so bile izračunane na osnovi treh osnovnih scenarijev (označeni s številkami) in dveh dodatnih scenarijev (označeni s črkami):

- *s1* - enotno regionalno plačilo,
- *s2* - regionalno plačilo za njive in travnike (avstrijski model),
- *s3* - ohranitev dela zgodovinskih plačil (irski model),
- *a* - vezano plačilo za sektor krav dojlj v višini 6 milijonov EUR,
- *b* - vezano plačilo za sektor krav dojlj v višini 3 milijone EUR.

Za vse tri osnovne scenarije smo vrednost plačilnih pravic izračunali na osnovi nacionalne zgornje meje, ki v letu 2020 za Slovenijo znaša 138.096.000 EUR.

- **Scenarij s1** smo opredelili na osnovi enotnega regionalnega plačila za vse upravičene hektarje. Nacionalno ovojnico, ki je namenjeno za osnovno plačilo smo delili z vsemi hektarji, ki so bili v letu 2010 upravičeni do neposrednih plačil.
- **Scenarij s2** smo opredelili na osnovi različnih višin plačila za njive in travnike. Ta scenarij je podoben obstoječemu sistemu, s spremembami, ki jih prinaša nova uredba. Slednja ne omogoča več različnih višin plačil v regiji ali državi. Lahko pa se uporabi količnik zahtevanih površin določene rabe za pridobitev plačilne pravice (avstrijski model). Rešitev vodi do podobnih učinkov kot obstoječa rešitev z različnimi višinami plačil. Pri tem smo uporabili enako razmerje kot je v obstoječem sistemu, torej trikrat večja vrednost plačilne pravice za njivo kot za travnik. To pomeni, da bi bilo po tem scenariju potrebno prijaviti 3 ha trajnega travinja za pridobitev ene plačilne pravice. Nacionalno ovojnico, ki je namenjena za osnovno plačilo smo delili z vsemi upravičenimi hektarji v letu 2010 ter opravili korekcijo glede na rabo zemljišča.
- **Scenarij s3** smo opredelili na načelu ohranitve dela zgodovinskih plačil (irski model). Uredba nalaga pogoj - v kolikor se bodo države članice odločile za tovrstno izračunavanje vrednosti plačilnih pravic, noben upravičenec ne sme izgubiti več kot 30 % sredstev, glede na obstoječ sistem in obenem nihče ne sme dobiti manj kot 60 % povprečja plačilnih pravic v državi članici. V ta namen smo v prvem koraku vsem upravičencem zmanjšali vrednost plačilnih pravic za 8,8 %. Za to smo se odločili na podlagi, znižanja nacionalne ovojnice, namenjene za osnovno plačilo v letu 2020 glede na leto 2010. Nadalje smo izračunali povprečno višino plačilne pravice, ki ostane po osnovnem zmanjšanju. V naslednjem koraku smo uskladili vsa plačila do najmanj 60 % višine povprečnega plačila. Nazadnje smo izravnali nastalo razliko in sicer z zmanjševanjem višine plačil pri katerih so bila pred izravnavo višja od 60 %.

Za izračun proizvodno vezanih plačil smo uporabili 13 % nacionalne ovojnice za leto 2020. Za krave dojlje smo predvideli vezana plačila v višini 3 ali 6 milijonov EUR (preglednica 7). Vrednost plačil smo določili na podlagi dosedanje višine plačil za ekstenzivno rejo ženskih govedi, za katerega je bilo v letu 2010 namenjeno 6.512.000 EUR (Poročilo o stanju kmetijstva ..., 2012b). Glede na znižanje nacionalne zgornje meje je

scenarij z višjo vezavo primerljiv s sedaj veljavno ureditvijo. Scenarij z nižjo vezavo predvideva polovično zmanjšanje višine vezanih plačil v sektorju krav dojlj. Navedeni obseg plačil smo razdelili med pridobljene premije za ukrep ekstenzivno rejo ženskih govedi. Predpostavili smo, da se število upravičenih premij ne bo spremenilo glede na leto 2010 (statičen pristop).

Za lažjo interpretacijo rezultatov smo kmetijska gospodarstva, ki se ukvarjajo s prirajo krav dojlj razdelili v razrede. Razrede smo oblikovali na osnovi deležev višine neposrednih plačil, ki jih bodo dosegali v letu 2020 glede na leto 2010:

- **razred 1:** kmetijska gospodarstva, ki ne dosegajo 70 % plačil glede na leto 2010,
- **razred 2:** kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 70 % do 90 % plačil glede na leto 2010,
- **razred 3:** kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 90 % do 110 % plačil glede na leto 2010,
- **razred 4:** kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 110 % do 130 % plačil glede na leto 2010,
- **razred 5:** kmetijska gospodarstva, ki presegajo 130 % plačil glede na leto 2010.

Poleg tega smo ocenili tudi vrednost plačil za shemo majhnih kmetij. Predpostavili smo, da se lahko v to shemo vključijo vse kmetije, katerih skupna upravičena površina do plačila ne presega 5 ha. Glede na uporabljeno predpostavko je takih kmetijskih gospodarstev v Sloveniji v letu 2010 kar 55,3 % vseh kmetijskih gospodarstev (preglednica 12) in so obdelovali 20,4 % kmetijskih zemljišč v uporabi. V primeru, da bi prišlo do prekoračitve sredstev namenjenih za ta ukrep bi morali linearno znižati vrednost vseh plačil iz navedene sheme. Pri tem je potrebno upoštevati, da plačila ne smejo biti manjša od 200 EUR in večja od 1250 EUR na kmetijsko gospodarstvo. Predvideli smo tri možnosti izračuna plačil za shemo malih kmetij:

- **mala1**- 25 % povprečnega plačila v državi članici,
- **mala2** - 25 % povprečne vrednosti osnovnega plačila, pomnoženega z največ 5 ha,
- **mala3** - znesek enak osnovnemu plačilu, ki se izračuna v prvem letu in je enak do leta 2020.

Za namen izračuna **mala1** smo za vseh devet scenarijev vzeli povprečno plačilo v sektorju krav dojlj ter ga pomnožili s 25 %. Dobljen znesek smo dodelili kmetijam, ki so manjše od petih hektarjev.

Za namen izračun **mala2** smo izračunali za vseh devet scenarijev povprečno plačilo na plačilno pravico ter ga pomnožili s 25 % kot predvidevava uredba. Dobljen znesek smo pomnožili s številom upravičenih plačilnih pravic posameznega kmetijskega gospodarstva do največ petih hektarjev.

Za namen izračuna **mala3** smo kmetijskim gospodarstvom dodelili enako vrednost kot bi jo dobili za osnovno plačilo po različnih scenarijih.

4 REZULTATI

4.1 OBSEG IN VIŠINA NEPOSREDNIH PLAČIL ZA SEKTOR KRAV DOJILJ

4.1.1 Skupna sredstva neposrednih plačil

Obseg plačil do katerih bo upravičen sektor krav dojilj je za vsakega od predvidenih scenarijev drugačen (preglednica 8). Že v osnovi je v sledečem obdobju na voljo 4,6 % manj sredstev kot v tekočem obdobju. Kakšen delež neposrednih plačil se bo izplačal za sektor krav dojilj, je odvisno od izbranega scenarija. Ta namreč bistveno vpliva na razporeditev sredstev med posameznimi kmetijskimi sektorji.

Preglednica 8: Obseg neposrednih plačil za sektor krav dojilj po scenarijih za leto 2020 (v mili. EUR)

	PP- trajno travnije	PP-njive	PP- skupaj	Vezava	Skupaj	Skupaj 2010=100
Enotno regionalno plačilo- s1			5,0		5,04	85
Regionalno plačilo za njive in travnike- s2	2,5	0,9			3,37	57
Ohranitev dela zgodovinskih plačil- s3			4,9		4,91	82
Enotno regionalno plačilo + višja vezava- s1a			4,3	1,4	5,67	95
Regionalno plačilo za njive in travnike + višja vezava- s2a	2,2	0,7		1,4	4,26	72
Ohranitev dela zgodovinskih plačil + višja vezava s3a			4,2	1,4	5,56	93
Enotno regionalno plačilo + nižja vezava- s1b			4,3	0,7	4,97	84
Regionalno plačilo za njive in travnike + nižja vezava- s2b	2,1	0,7		0,7	3,56	60
Ohranitev dela zgodovinskih plačil + nižja vezava- s3b			4,2	0,7	4,86	82
Bazno leto 2010					5,95	100

PP.... Plačilne pravice, Vezava: proizvodno vezana plačila

Preglednica 8 prikazuje obseg in strukturo neposrednih plačil za sektor krav dojilj in jih primerja z baznim letom. Opazne so bistvene razlike med posameznimi scenariji. Obseg neposrednih plačil, ki bo izplačan v sektorju priraje krav dojilj bo med 57 % in 95 %, glede na bazno leto 2010. Najbolj ugoden scenarij za sektor je enotno regionalno plačilo z vezavo, v višini 125 EUR/dojiljo (s1a). Obseg sredstev za neposredna plačila se v sektorju krav dojilj zmanjša za 5 % glede na bazno leto. V tem primeru bi bil sektor upravičen do 5,7 milijona EUR. Ravno tako je sorazmerno ugoden scenarij, ki ohranja del zgodovinskih

plačil z vezavo v višini 125 EUR/dojljo (s3a). Ta namreč prinaša 2 % manj denarja kot scenarij z enotnim regionalnim plačilom in vezavo v višini 125 EUR/dojljo, oziroma 7 % manj kot v izhodiščnem letu. Sektor prireje krav dojlj bo v najslabšem primeru upravičen le do 3,4 milijona EUR in sicer v primeru scenarija z regionalnim plačilom za njive in travnike (s2). To predstavlja le 57 % glede na leto 2010. Razlika med najboljšim in najslabšim scenarijem za sektor krav dojlj znaša kar 41 % oziroma 2,3 milijone EUR. Sorazmerno neugodna sta tudi scenarija z različnimi višinami plačil za njive in travnike in sicer ne glede na višino vezanih plačil (s2a in s2b), ki prinašata 37 % in 25 % manj sredstev kot enotno regionalno plačilo z vezavo v višini 125 EUR/dojljo (s1a). V primeru scenarijev z enotnim regionalnim plačilom (s1), ohranitvijo dela zgodovinskih plačil (s3), enotnim regionalnim plačilom in vezavo v višini 62 EUR/dojljo (s1b) ali ohranitvijo dela zgodovinskih plačil in vezavo v višini 62 EUR/dojljo (s3b), bi bila reja krav dojlj deležna med 11 % in 14% manj sredstev kot v primeru najboljšega scenarija.

V primeru višjih vezanih plačil za sektor krav dojlj v obsegu 6 milijonov EUR, pripade sektorju 1,4 milijona EUR. Iz tega je mogoče sklepati, da je skoraj 77 % premij za krave dojlje razpršenih v drugih skupinah kmetijskih gospodarstev kot smo jih zajeli v opazovani skupini. Scenarij, ki predvideva za polovico manjši obseg vezanih plačil pa skupna vsota znaša le 0,7 milijona EUR.

4.1.2 Povprečna vrednost neposrednih plačil za sektor krav dojlj

Preglednica 9: Povprečna višina neposrednih plačil (v EUR/ha, EUR/dojljo)

	2010	s1	s1a	s1b	s2	s2a	s2b	s3	s3a	s3b
PP- KG/ha	333	282	239	239				283	326	283
PP- njive/ha	323*				470	398	398			
PP- travniki/ha	108*				157	133	133			
Premija/dojljo	136**		125	62		125	62		125	62

*regionalno plačilo brez zgodovinskega dodatka,** premija izračunana za vsako leto posebej, PP: plačilne pravice, KG: kmetijska gospodarstva

Predvideno povprečno plačilo bo na hektar ne glede na scenarij manjše kot je bilo leta 2010. Enako velja za premije do katerih bi bili upravičeni rejci krav dojlj. Znižanje premij

je odvisno predvsem od načina izračuna višine neposrednih plačil. V sektorju pričakujemo nižja plačila od najmanj 2 % do največ 43 %, glede na leto 2010.

V scenariju brez proizvodno vezanih plačil bi v primeru enotnega regionalnega plačila (preglednica 9), višina neposrednih plačil znašala 282 EUR/ha v scenariju brez proizvodno vezanih plačil. V primeru vezave smo višino ocenili na 239 EUR/ha. V scenarijih, ki predvidevajo regionalna plačila bi bila višina plačila za njive 470 EUR/ha in v primeru vezanih plačil 398 EUR/ha. Plačilo za trajne travnike bi bilo v višini tretjine plačilne pravice za njive, kar znaša 157 in 133 EUR/ha - odvisno od scenarija. V primeru izračuna na osnovi sedanjega stanja bi bilo plačilo izračunano individualno in bi v povprečju znašalo med 283 in 326 EUR/ha. Premije za sektor krav dojlj bi znašale 125 in 62 EUR/dojljo - odvisno koliko sredstev bi se namenilo za ta ukrep.

Preglednica 10: Osnovne statistike za vrednosti neposrednih plačil za sektor krav dojlj (EUR/ha)

	s1	s1a	s1b	s2	s2a	s2b	s3	s3a	s3b
Povprečna vrednost	282	325	282	188	245	202	283	326	283
Standardni odklon	0	36	18	44	54	42	68	87	71
Medijana-centralna vrednost	282	319	279	168	236	191	278	320	278
Modus	282	359	299	157	205	169	149	/	/
Minimum	282	250	244	157	148	140	147	137	132
Maksimum	282	547	393	470	565	455	633	835	686

V primeru scenarija z enotnim regionalnim plačilom je plačilo na hektar v vrednosti 282 EUR/ha (preglednica 10). Gre za regionalno plačilo in ni odstopanj v višini plačil na hektar med kmetijskimi gospodarstvi. Pri scenarijih z vezanim plačilom prihaja do razlik v povprečni višini plačila na hektar. Povprečna višina plačila pri scenariju z višino vezanega plačila 125 EUR/dojljo je povprečno plačilo 325 EUR/ha, minimalno povprečno plačilo je 250 EUR/ha in maksimalno 547 EUR/ha. Standardni odklon znaša 36 EUR/ha. Pri scenariju s predvideno vezavo v višini 62 EUR/dojljo znaša povprečno plačilo 282 EUR/ha, minimalno 244 EUR/ha in maksimalno 393 EUR/ha.

V scenarijih kjer je predvideno različno plačilo za njivo in trajni travnik je povprečno plačilo na hektar višje od mediane in modusa (preglednica 10). To nam nakazuje, da je struktura zemljišč znotraj sektorja v korist trajnega travinja. Višje povprečne vrednosti plačil imajo tisti, ki imajo boljše razmerje njiv v primerjavi s travniki. Povprečna vrednost

pri regionalnem plačilu za njive in travnike znaša 188 EUR/ha. Pri istem scenariju in vezavi v vrednosti 125 EUR/dojljo znaša povprečno plačilo 245 EUR/ha in pri vezavi v vrednosti 62 EUR/dojljo 202 EUR/ha. Razlika v povprečju je zaradi višine vezanih plačil. Standardni odkloni so pri scenarijih z regionalnim plačilom za njive in travnike ne glede na vezavo (s2, s2a in s2b) med 42 in 54 EUR/ha.

Scenariji, ki upoštevajo ohranitev dela zgodovinskih plačil so poglavje zase. Zaradi različnih izhodišč so tudi vrednosti plačil različna. Tako kot v primerih scenarijev z različnimi višinami plačil za njive in travnike, je tudi pri scenarijih, ki so opredeljeni na podlagi ohranitve dela zgodovinskih plačil, so mediane v vseh primerih manjše od povprečja (preglednica 10). Povprečno plačilo na hektar zemljišč je pri scenarijih na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil brez vezave (s3), z višjo vezavo (s3a) in z nižjo vezavo (s3b) 283 EUR/ha, 326 EUR/ha in 283 EUR/ha. Standardni odklon pri scenariju z ohranitvijo dela zgodovinskih plačil (s3) je 68 EUR/ha, z višjo vezavo (s3a), 87 EUR/ha in nižjo vezavo (s3b) 71 EUR/ha, kar kaže na različne višine plačil med kmetijskimi gospodarstvi. Pri tem je minimalno plačilo za 4,3 krat manjše od maksimalnega plačila pri scenariju z ohranitvijo dela zgodovinskih plačil (s3). Še večje razlike so pri scenarijih kjer je vključena vezava (s3a, s3b) in je minimalno plačilo za 6 oziroma 5 krat manjše kot maksimalno.

4.1.3 Relativna sprememba v višini plačil za kmetijska gospodarstva

Nadalje smo za posamezne scenarije primerjali povprečne višine neposrednih plačil v letu 2020 v primerjavi z vrednostjo plačil v letu 2010. Višina plačil v vseh scenarijih je manjša kot v letu 2010, kar je razumljivo, saj je v letu 2020 za plačila prvega stebra na voljo 16 % manj sredstev za neposredna plačila kot v letu 2010. Iz tega lahko sklepamo, da pri tistih scenarijih pri katerih je povprečno plačilo večje od 84 %, glede na leto 2010, sektor krav dojlj pridobiva glede na ostale skupine kmetijskih gospodarstev. Gre za scenarije z enotnim regionalnim plačilom (s1, s1a, s1b) in scenarij z ohranitvijo dela zgodovinskih plačil in višjo vezavo (s3a). V ostalih scenarijih analizirani sektor izgublja. Za lažjo interpretacijo smo kmetijska gospodarstva razdelili v razrede in sicer glede na spremembo višine neposrednih plačil za leto 2020 v primerjavi z letom 2010.

Preglednica 11: Število in delež kmetijskih gospodarstev, razvrščeni v razrede od 1 do 5

		s1	s1a	s1b	s2	s2a	s2b	s3	s3a	s3b
2010=100		87	99	86	57	73	61	83	95	82
Razredi										
1	Št. KMG	528	92	429	1979	989	1935	0	0	0
	Delež	22,2	3,9	18,0	83,2	41,6	81,3	0,0	0,0	0,0
2	Št. KMG	947	722	1105	343	1222	416	2363	689	2300
	Delež	39,8	30,3	46,4	14,4	51,3	17,5	99,3	28,9	96,6
3	Št. KMG	561	1004	595	48	158	23	11	1607	76
	Delež	23,6	42,2	25,0	2,0	6,6	1,0	0,5	67,5	3,2
4	Št. KMG	231	426	183	8	7	3	4	80	1
	Delež	9,7	17,9	7,7	0,3	0,3	0,1	0,2	3,4	0,0
5	Št. KMG	113	136	68	2	4	3	2	4	3
	Delež	4,7	5,7	2,9	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1

2010=100: Delež sredstev v letu 2020, glede na leto 2010, 1: kmetijska gospodarstva, ki ne dosegajo 70 % plačil glede na leto 2010, 2: kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 70 % do 90 % plačil glede na leto 2010, 3: kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 90 % do 110 % plačil glede na leto 2010, 4: kmetijska gospodarstva, ki dosegajo od 110 % do 130 % plačil glede na leto 2010, 5: kmetijska gospodarstva, ki presesegajo 130 % plačil glede na leto 2010

V primeru scenarija z enotnim regionalnim plačilom (preglednica 11) in brez vezave (s1), dosega največ kmetijskih gospodarstev vrednost neposrednih plačil med 70 % in 90 % plačil glede na leto 2010. Med 70 % in 110 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010 bo v letu 2020 doseglo več kot 62 % kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo z rejo krav dojlj. Scenarij z enotnim regionalnim plačilom in vezavo v vrednosti 125 EUR/dojljo (s1a) je za sektor krav dojlj najugodnejši. 42 % kmetijskih gospodarstev bi doseglo približno enako višino neposrednih plačil kot v letu 2010. Med 70 % in 110 % vrednosti neposrednih plačili glede na leto 2010 pa dosega več kot dve tretjini kmetijskih gospodarstev. Ob tem več kot 20 % kmetijskih gospodarstev pridobi 110 % ali več glede na leto 2010. Enotno regionalno plačilo z vezanim plačilom 62 EUR/dojljo (S1b) je sorazmerno ugodno za sektor. Še vedno od 70 % do 110 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010, doseže več kot dve tretjini kmetijskih gospodarstev. Hkrati je v tej skupini več tistih, ki dosegajo med 70% in 90 % kot tistih, ki dosegajo med 90 % in 110 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010. Več od 110 % primerjalne vrednosti dobi le 10 % kmetijskih gospodarstev, hkrati pa jih 18 % ne doseže 70 % vrednosti plačil glede na leto 2010.

Scenariji z različnimi višinami plačil za njive in travnike (s2) so najmanj ugodni za prirajo krav dojlj (preglednica 11). V primeru, ko ni vključena vezava je kar 83 % kmetijskih gospodarstev, ki ne dosejajo 70 % vrednosti neposrednih plačil izhodiščnega leta. To pomeni, da velika večina izgublja več kot 30 %. Pri scenariju z vključeno vezavo v vrednosti 125 EUR/dojljo, nekoliko izboljša položaj sektorja. Vendar še vedno 92 % kmetijskih gospodarstev ne dosega 90 % vrednosti neposrednih plačil glede na izhodiščno leto. V primeru, ko je vključena nižja vezava, v vrednosti 62 EUR/dojljo (s2b), do 70 % vrednosti neposrednih plačil, glede na bazno leto doseže 81 % kmetijskih gospodarstev. Do 90 % doseže še dodatnih 17 %, skupaj ta dva razreda zavzemata 98 % kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo s prirajo krav dojlj.

Ohranitev dela zgodovinskih plačil je sorazmerno ugoden za sektor krav dojlj (preglednica 11). V primeru scenarija brez vezave (s3) in z vezavo 62 EUR/dojljo (s3b) doseže od 99 % do 96 % kmetijskih gospodarstev, vrednost neposrednih plačil med 70 % in 90 % vrednost neposrednih plačil glede na bazno leto. To je povsem razumljivo saj je scenarij naravnan tako, da pride do čim manjše prerazporeditve sredstev med sektorji in gospodarstvi. V primeru, ko je vključeno višje proizvodno vezano plačilo v vrednosti 125 EUR/dojljo (s3a) se v drugi razred (od 70 do 90 % višine plačil), uvrsti 28 % kmetijskih gospodarstev. Med 90 % in 110 % plačil glede na izhodiščno leto, se uvrsti 67,5 % kmetijskih gospodarstev.

4.2 SHEMA ZA MALE KMETIJE

4.2.1 Število malih kmetij in njihova opredelitev

Male kmetije smo definirali kot kmetijska gospodarstva manjša od 5 ha. Za lažje razumevanje pomena takih kmetij smo v (preglednica 12) prikazali število in delež površin, ki jih obdelujejo tovrstne kmetije. Prikazujemo jih za izbrani vzorec sektorja krav dojlj in za slovensko kmetijstvo v celoti.

Preglednica 12: Število in obseg malih kmetij

	Število	Delež/skupaj	ha	Delež/skupaj
Skupaj	57.156		416.219	
KMG do 5 ha	31.620	55	85.034	20
KMG nad 5 ha	25.536	45	331.185	80
Skupaj/dojlje	2.380		17.866	
KMG do 5 ha /dojlje	911	38	3.058	17
KMG nad 5 ha/dojlje	1.469	62	14.808	83

KMG: kmetijska gospodarstva

V Sloveniji je bilo v letu 2010 registriranih 57.156 kmetijskih gospodarstev, ki so imeli v posesti plačilne pravice. Skupaj obdelujejo nekaj več kot 416 tisoč ha. Od tega je kar 55 % takih, ki so manjše od 5 ha, obdelujejo pa 20 % kmetijskih zemljišč s plačilnimi pravicami. V sektor krav dojlj se uvršča 4 % vseh kmetij, oziroma 2.380. Manjših od 5 ha je 38 % in obdelujejo 17 % zemljišč (znotraj sektorja krav dojlj) s plačilnimi pravicami. Povprečna velikost kmetij, ki se ukvarjajo z rejo krav dojlj je večja, kot v povprečju ostala kmetijska gospodarstva.

4.2.2 Povprečno plačilo za male kmetije

Preglednica 13: Vrednosti plačil za shemo male kmetije

	s1	s1a	s1b		s2	s2a	s2b	s3	s3a	s3b
mala 1	513	513	513		513	513	513	513	513	513
mala 2 (ha)	49	42	42	njiva	82	70	70	49	42	42
				travnik	27	23	23			
mala 3 (ha)	197	167	167	njiva	329	279	279	197	167	167
				travnik	110	93	93			

mala1- 25 % povprečnega plačila v državi članici, mala2 - 25 % povprečne vrednosti osnovnega plačila, pomnoženega z največ 5 ha, mala3 - znesek enak osnovnemu plačilu, ki se izračuna v prvem letu in je enak do leta 2020

V primeru izračuna 25 % povprečnega plačila v Sloveniji (mala1), bi ne glede na izbiro sheme osnovnega plačila, vse kmetije vključene v shemo za male kmetije prejele 513 EUR.

Če bi vrednosti za male kmetije izračunavali na osnovi 25 % vrednosti osnovnega plačila pomnoženo z največ 5 ha (mala2), bi bile povprečne vrednosti na hektar:

- v primeru scenarijev z enotnim regionalnim plačilom (s1) in v primeru izračuna na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil (s3) 49 EUR/ha.
- V primeru ostalih scenarijev (s1a, s1b, s2a in s2b) pa 42 EUR/ha.

Do razlike v vrednosti na hektar pride zaradi tega, ker je v scenarijih, kjer je predvideno vezano plačilo za osnovno plačilo na voljo manj denarja. Male kmetije niso upravičene do vezanih plačil. Pri scenarijih z različnimi višinami plačil za njive in travnike (s2, s2a in s2b) so vrednosti prikazane tako za trajne travnike kot za njive. V primeru scenarija brez vezave (s2), bi bila vrednost 82 EUR/ha njive in 27 EUR/ha za travnik. V kolikor bi se država odločila za scenarija z višjo ali nižjo vezavo (s2a in s2b) bi bila povprečna vrednost plačila 70 EUR/ha za njive in 23 EUR/ha za travnike.

V primeru, da bi bil znesek enak osnovnemu plačilu (mala3), bi kmetije prejele enako vsoto kot v primeru, če ne bi bile vključene v shemo za male kmetije vendar niso upravičene do vezanih plačil in zelenega plačila. Zato bi v primeru scenarijev enotnega regionalnega ali regionalnega plačila za njive in travnike (s1, s2) prejele 197 EUR/ha, v

primeru z višjo ali nižjo vezavo (s1a, s1b, s2a in s2b) pa 167 EUR/ha. V primeru scenarijev z različnimi plačili za njive in travnike (s2, s2a in s2b) so vrednosti predstavljene za trajne travnike in njive. Vrednost na hektar za njivo znaša 329 EUR/ha in za travnik 110 EUR/ha v primeru scenarija brez proizvodnje vezanih plačil. V kolikor bodo v shemo vključena proizvodnjo vezana plačila (s2a in s2b), bi bila višina plačil za njive 279 EUR/ha in za travnike 93 EUR/ha.

4.2.3 Število in delež malih kmetij, ki pridobivajo po shemi za male kmetije

Shema za male kmetije bo prostovoljna. Zanj se bodo odločala predvsem kmetijska gospodarstva, ki bi pridobila višja plačila (preglednica 14). Hkrati bodo oproščena nekaterih ukrepov navzkrižne skladnosti in administrativnih obveznosti kar bo nedvomno vplivalo na odločitve o vstopu v shemo. Predvidevamo, da se bodo za to shemo odločili tudi nekateri posamezniki, ki bodo sicer dobili manjše plačilo bodo pa zato s tem razbremenjeni nekaterih obveznosti.

Preglednica 14: Število in delež malih kmetij, ki pridobivajo na višini neposrednih plačil po shemi za male kmetije

	s1	s1a	s1b	s2	s2a	s2b	s3	s3a	s3b
št.									
mala 1	95	53	80	314	129	240	99	67	97
mala 2	0	0	0	28	0	7	2	0	0
mala 3	0	0	0	28	0	7	2	0	0
delež									
mala 1	10	6	9	34	14	26	11	7	11
mala 2	0	0	0	3	0	1	0	0	0
mala 3	0	0	0	3	0	1	0	0	0

mala1- 25 % povprečnega plačila v državi članici, mala2 - 25 % povprečne vrednosti osnovnega plačila, pomnoženega z največ 5 ha, mala3 - znesek enak osnovnemu plačilu, ki se izračuna v prvem letu in je enak do leta 2020

Shema za male kmetije je zanimiva za kmetijska gospodarstva, ki se ukvarjajo z prirejo krav dojlj le v primeru, če bo izračun za določitev višine plačil narejen na osnovi povprečnega plačila v državi članici (mala 1). V vseh drugih primerih shema za male kmetije finančno ne bo zanimiva (preglednica 14). Če bo vrednost za male kmetije določena na osnovi povprečnega plačila v državi članici, pridobi po scenarijih z enotnim regionalnim plačilom in scenarijih ohranitve dela zgodovinskih plačil (s1, s1a, s1b, s3, s3a in s3b), višje zneske plačil, od 6 % do 11 % kmetijskih gospodarstev. To je med 50 in 100

kmetij od skupnih 911 kmetij v našem vzorcu, ki ustrezajo pogoju za malo kmetijo. V primeru scenarijev z regionalnim plačilom za njive in travnike (s2, s2a in s2b), ki so sicer najmanj ugodni za sektor krav dojlj, bi se najverjetneje za shemo odločilo nekaj več kmetijskih gospodarstev saj bi s tem pridobile nekaj večje plačilo. Če bi se država odločila za regionalno plačilo za njive in travnike brez vezanih plačil (s2), bi se v shemo po naši oceni vključilo 314 kmetijskih gospodarstev, kar predstavlja 34 % vseh, ki bi se lahko vključile v shemo za male kmetije. V kolikor bi bile uvedene proizvodnji vezana plačila (premija) za krave dojlje, bi delež le teh znašal v primeru z nižjo premijo (s2b) 26 %, v primeru za polovico višjih premij (s2a) pa le 14 %, kar je približno 100 malih kmetij od skupno 911 malih kmetij v sektorju krav dojlj.

5 RAZPRAVA

5.1 OSNOVNO PLAČILO

Prvi osnutek sprememb skupne kmetijske politike je Evropska komisija predstavila konec leta 2011. Osnutek reforme je bil sorazmerno ambiciozen. Neposredna plačila so bila predstavljena kot okoljsko naravnana ali »zelena« politika, ki mora voditi k izvajanju boljših okoljskih praks v kmetijstvu. Hkrati je reforma načrtovala večjo pravičnost pri razdeljevanju razpoložljivih sredstev med države članice in znotraj njih (Predlog-uredba Evropskega ..., 2011). Postopek sprejemanja uredb reforme SKP je prvič v skladu z določili Lizbonske pogodbe tekkel dvojno in to hkrati v Svetu in v Evropskem parlamentu, na koncu pa so potekala intenzivna usklajevanja v trialogu, ob Svetu in parlamentu, vključujoč še Evropsko komisijo. Zahtevnost postopka je verjetno tudi vzrok, da reforma ni bila sprejeta pravočasno.

Po končanem trialogu dne 26.6.2013, med Evropskim parlamentom, Evropskim svetom in Evropsko komisijo je politični dogovor o sprejeti reforme SKP za obdobje 2014 -2020 drugačen od prvega predloga Evropske komisije. Sprejeta reforma je opisana v poglavju: reforma Skupne kmetijske politike (poglavje 2.3). Reformo lahko razumemo predvsem kot nadaljevanje dosedanje politike z nekaterimi dograditvami, spremembami in popravki. Pomembno je poudariti, da spremembe pravne ureditve o neposrednih plačilih dopuščajo precej možnosti in izjem, preko katerih lahko države članice prilagodijo rešitve pri implementaciji uredbe v svojo zakonodajo in na ta način zmanjšajo učinke reforme.

Skladno s stališčem, ki ga je imela Slovenija v času pogajanj (Izhodišča Slovenije ..., 2010) smo sestavili možne scenarije, ki bodo verjetno v razpravi ob sprejemanju izvedbe neposrednih plačil po reformi SKP v Sloveniji. Pri definiranju finančnega okvirja Evropske unije za prihodno obdobje je bilo jasno, da bo Slovenija izgubila 4,6 % finančnih sredstev v primerjavi z obdobjem 2007-2013 (Little in sod., 2013). Tu gre za nekoliko podcenjeno oceno saj je izguba finančnih sredstev precej večja, če upoštevamo obseg sredstev v letu 2013 za iste namene in tudi odštujemo nekatere dele nacionalne ovojnice, ki jih bo po reformi potrebno izplačati za druge namene (male kmetije, mladi kmetije, rezerve). Končna višina sredstev bo odvisna od sprejetih odločitev o izvajanju reforme v Sloveniji.

Pri nalogi smo temeljili na oceni, da bo za osnovno plačilo zeleno plačilo in vezana plačila skupaj v primerjavi z letom 2010, na voljo kar 16 % manj denarja, kar se seveda odraža na višini neposrednih plačil.

Enotno regionalno plačilo

Malo je verjetno, da bi se nosilci kmetijske politike v Sloveniji odločili za enotno regionalno plačilo. Ključen razlog vidimo v veliki prerazporeditvi sredstev med sektorji. Pri naših izračunih vrednosti plačila nismo upoštevali možnosti nekaterih kmetij, da se vključijo v shemo za male kmetije. V kolikor bi bil delež kmetij, ki bi se odločile za shemo malih kmetij velik, bi se lahko vrednost neposredni plačil povzpela na 315 EUR/ha. Drugi element sprememb vrednosti neposrednih plačil, je lahko povečanje števila plačilnih pravic. Večje število plačilnih pravic, bi vodilo v linearno zmanjšanje vrednosti neposrednih plačil na plačilno pravico. Če se za shemo malih kmetij ne bi odločilo nobeno kmetijsko gospodarstvo, bi osnovno plačilo znašalo skupaj z zelenim plačilom 282 EUR/ha, za primerjavo na Škotskem le 108 EUR/ha (Matthews in sod., 2013). Do podobne ugotovitve so prišli Erjavec in sod. (2011b) ob uveljavitvi enotnega regionalnega plačila v povprečju sektor krav dojlj izgubil 13 % plačil. Erjavec in sod. tudi navajajo, da v kolikor bo prišlo do enotnega regionalnega plačila, bi živinoreja izgubila desetino plačil. Enak odstotek naj bi izgubila prireja govejega mesa.

Tudi naša raziskava kaže, da bi bil scenarij z enotnim plačilom na površino za sektor krav dojlj v Sloveniji sorazmerno ugoden. Vzrok leži v visokem deležu trajnega travinja v strukturi zemljišč kmetijskih gospodarstev, ki spadajo v sektor krav dojlj (90 % vseh kmetijskih zemljišč). Sektor bi sicer nekaj izgubil v primerjavi z letom 2010, vendar v primerjavi z vsemi drugimi sektorji pridobiva približno 3 % neposrednih plačil. V kolikor navedenemu prištejemo še ukrepe drugega stebra, predvsem plačila za omejene dejavnike in kmetijsko okoljske ukrepe, bi reje krav dojlj zadržale večino sredstev tako, da bi se morda lahko govorilo o previsokih plačilih za travno travinje v primerjavi z drugimi rabami kmetijskih zemljišč.

Različno plačilo za njive in travnike

Scenarij je oblikovan podobno kot velja za obstoječi sistem neposrednih plačil v Sloveniji. Ker Evropska unija po reformi ne dopušča različnih višin plačil za različno rabo zemljišč (Predlog uredbe Evropskega ..., 2013a), je možno doseči enak učinek sedanji politiki le z uveljavitvijo količnika. Z avstrijskim modelom smo predvideli, da je potrebno za pridobitev ene plačilne pravice za travinje, trikrat večja površina kot pri njivah. Do razlike med obstoječimi višinami plačil in višinami plačil v bodoče, prihaja zaradi dveh vzrokov. Prvič zaradi tega, ker je sredstev za ta ukrep na voljo manj kot v preteklosti in drugič zaradi tega, ker je bila v letu 2010 vrednost zgodovinskih plačil kar 28 % vseh neposrednih plačil (Erjavec in sod., 2011b). Prav tako je pri interpretaciji podatkov potrebno vzeti v zakup način izračuna vrednosti plačilnih pravic. Vrednost plačil za njivo bi bila 470 EUR/ha in za travnike 157 EUR/ha, kar v povprečju za sektor krav dojilj pomeni 188 EUR/ha. V vrednosti je že upoštevano zeleno plačilo.

Erjavec in sod. (2011) navajajo, da se obseg plačil za sektor priraje govejega mesa ne bi spreminjal v primeru takega scenarija. Po naših ugotovitvah bi sektor krav dojilj kot priraje govejega mesa izgubil 43 % sredstev glede na leto 2010, kar je tudi 27 % več kot kmetijski sektorji v povprečju. Scenarij na podlagi ločenih plačil za njive in travnike je najmanj ugoden za sektor krav dojilj. Zaradi razmerja med travinjem in njivami sektor izgublja v primerjavi z drugimi kmetijskimi sektorji. V kolikor bi se država odločila za tovrstni izračun neposrednih plačil bi se zgodil velik premik sredstev med sektorji. Predvsem iz sektorjev, ki so bili v preteklosti zelo podprti v sektorje, ki so bili v preteklosti manj podprti.

Ohranitev dela zgodovinskih plačil

Tovrstno plačilo se je v reformno uredbo o neposrednih plačilih uvrstilo na koncu usklajevanja. Predvsem gre za iskanje rešitev tistih držav, ki sedaj uporabljajo zgodovinski model neposrednih plačil. V kolikor ne bi bilo te možnosti, bi se pri teh državah z uvedbo novega načina izračuna vrednosti plačilnih pravic zgodil velik premik v smeri prerazporejanja sredstev med kmetijskimi sektorji in znotraj posameznih sektorjev. Samo uveljavitev so argumentirali s tem, da bi šlo za razporejanje sredstev iz intenzivnih panog v ekstenzivne panoge kmetijstva.

To je vsekakor dobra rešitev za skupino držav, katerih interes je, da se v kmetijski politiki »nič« ali »čim manj« spremeni. Mednje verjetno sodi tudi Slovenija, saj spada med države, ki vodijo konzervativno kmetijsko politiko. Spremembe vodijo v izgube prihodkov kmetijskih gospodarstev, ki so tradicionalno nadpovprečno podprte z strani kmetijske politike. V to skupino kmetijskih gospodarstev lahko uvrstimo tudi sektor krav dojilj. V povprečju bi v Sloveniji plačilo za sektor priraje krav dojilj znašalo 282 EUR/ha, kar je približno enako kot v povprečju v ostalih sektorjih slovenskega kmetijstva. Sam način opredelitve je naravnano tako, da pride do majhnega prerazporejanja sredstev med sektorji in znotraj njih.

Do razporeditve pride le v manjši meri saj morajo vsi doseči najmanj 60 % vrednosti povprečnega plačila in hkrati ne smejo izgubiti več od 30 % plačil, glede na preteklo obdobje. Kmetijska gospodarstva, ki pred izravnavo niso dosegala 60 % povprečja višine plačil je bilo v vzorcu, ki je predstavljal sektor krav dojilj le 30, kar je le 1,2 % kmetijskih gospodarstev vzorca. S takim načinom izračunavanja vrednosti plačilnih pravic ohranjamo nekatere visoke podpore iz preteklosti, za sektorje v katerega zagotovo spada govedoreja, priraja mleka in priraja govejega mesa.

V kolikor se bo država odločila za ta zgodovinski model izračuna plačilnih pravic bi bilo korektno razmisliti o tem, da poleg tega ne bi dodatno uvedla še proizvodno vezanih plačil. S tem bi dosegla nekoliko večjo maso denarja za neposredna plačila. Po drugi strani ne bi s proizvodno vezanimi podporami še dodatno podpirala sektorjev, ki bodo že na osnovi zgodovinskih plačil deležni dela v preteklosti izplačanih proizvodno vezanih podpor.

Proizvodno vezana plačila

V kolikor v podpore dodamo še možnost proizvodno vezanih plačil, se v tem primeru za enak odstotek zmanjša vrednost osnovnega plačila. V našem primeru proizvodne vezave smo od nacionalne ovojnice za ta namen odšteli 13 %. Predvideli smo dve višini proizvodno vezanih plačil za sektor krav dojilj in sicer v vrednosti 125 EUR/glavo in 62 EUR/glavo v primeru scenarijev z nižjo premijo za krave dojilje.

V primeru, če se bo država odločila za nižjo premijo bi sektor krav dojilj pridobil 4 %, le v primeru scenarija z regionalnim plačilom za njive in travnike, ki je sicer najmanj ugoden scenarij za sektor krav dojilj. Pri drugih dveh scenarijih bi bilo stanje za sektor praktično nespremenjeno. V primeru, da bi se odločili za višjo višino premije bi sektor pridobil v vseh scenarijih za skoraj 13 %. Zanimivo je da Erjavec in sod. (2011b) prav tako navajajo, da ni opaziti bistvenih razlik, če bi v model vključili vezane podpore v višini 10 % nacionalne ovojnice.

V povezavi s proizvodno vezanim plačilom je potrebno izpostaviti tudi dejstvo, da smo v našem vzorcu zajeli le manjši del kmetijskih gospodarstev, ki je leta 2010 uveljavljal premijo za ekstenzivno rejo ženskih živali. V vzorcu smo za letu 2010 zabeležili izplačanih le 11.268 premij, kar je manj od četrte premij izplačanih za ekstenzivno rejo ženskih živali. Ostale premije so bile razporejene znotraj drugih kmetijskih sektorjev. Tako vidimo, da je velika večina krav dojilj zunaj obravnavanega vzorca. Ocenjujemo, da se nahajajo predvsem na mešanih kmetijah in kmetijah, ki se ukvarjajo s prirajo mleka.

Proizvodno vezana podpora je zanimiv in korekten ukrep kmetijske politike, če so vezane podpore spremljevalec plačil na osnovi enotnega regionalnega plačila. Država lahko na ta način podpre tiste sektorje, ki niso pomembni zgolj iz vidika kmetijske proizvodnje, ampak tudi z vidika ohranjanja določenih območij in podobno. Če pa država izplačuje neposredna plačila na osnovi zgodovinskih plačil, se mi zdi tovrstna podpora manj korektna rešitev saj so na ta način določeni sektorji bolj podprti s strani države.

5.2 PRERAZPOREDITEV SREDSTEV ZA SEKTOR KRAV DOJILJ

Do prerazporeditve sredstev za neposredna plačila bo z reformo prišlo. Višina prerazporeditve bo odvisna od izbora sheme in s tem izračuna višine plačilnih pravic. Sektor krav dojilj bo v vsakem primeru izgubil določen delež plačil glede na predhodno obdobje. V primeru, da se bo Slovenija odločila za vezane podpore v sektorju krav dojilj bo sektor izgubil nekoliko manj kot, če tovrstnih podpor ne bo. Na splošno izgubljajo tista kmetijska gospodarstva, ki so bila do sedaj deležna večjega deleža zgodovinskih plačil, znotraj vseh neposrednih plačil. V prihodnje pridobivajo kmetijska gospodarstva, ki imajo

sedaj predvsem regionalna plačila. Do tega bo prišlo, ker Slovenija uporablja tako imenovan hibridni sistem, plačila na osnovi regionalnega in zgodovinskega plačila. Delež zgodovinskih plačil v vsoti vseh plačil v letu 2010 je v Sloveniji znašal 28 %, zgolj za živinorejo pa kar 22 % (Erjavec in sod., 2011b).

Po pregledu vseh rezultatov scenarija analiz lahko povzamemo, da bo v primeru enotnega regionalnega plačila večina kmetijskih gospodarstev znotraj sektorja prireje krav dojlj deležna med 70 in 110 % plačil glede na leto 2010. V primeru različnega plačila za njive in travnike, ki je najmanj ugoden od scenarijev za sektor, pa bi več od 30 % vrednosti plačil izgubilo kar 80 % kmetij. Pri modelu na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil, bi bil skoraj ves sektor deležen plačil v višini približno 83 % vrednosti plačil glede na leto 2010. V kolikor bi bila uvedena proizvodno vezana premija v višini 125 EUR/glavo, bi se delež nekoliko spremenil v korist tistih kmetijskih gospodarstev, ki bi pridobili več kot 110 % vrednosti plačil v primerjavi z letom 2010. V primeru nižje proizvodnje vezane premije in če bi bila vezana plačila v enakem obsegu nacionalne ovojnice (vendar bi bila izplačana za druge ukrepe), bi sektor krav dojlj lahko izgubljal.

Shema za male kmetije

Shema za male kmetije je obvezen ukrep držav članic za katerega morajo nameniti 10 % nacionalne ovojnice. Ugotavljali smo delež kmetijskih gospodarstev z rejo krav dojlj, ki bi se jim vključitev v shemo odražala z višjimi plačili. V Sloveniji imamo sorazmerno velik delež kmetij, ki so manjše od 5 ha, saj je takih kmetij kar 55 %. Če gledamo samo vzorec sektorja krav dojlj, je 38 % kmetij manjših od 5 ha.

Med možnostmi, ki jih daje uredba o shemi za male kmetije se nam za Slovenijo zdi zanimiv predvsem način izračuna po scenariju mala1, ki predvideva 25 % povprečnega plačila v državi članici, kar bi pomenilo plačilo v višini 513 EUR na kmetijsko gospodarstvo. Če bi se Slovenija odločila za enotno regionalno plačilo (s1) ali plačilo na osnovi preteklih plačil (s3) bi se v tem primeru vključitev v shemo izplačalo za približno 10 % kmetij, ki se ukvarjajo s prirejo krav dojlj. V kolikor bi se za osnovno dodelitev plačilnih pravic država odločila za različno plačilo za njive in travnike (s2), bi delež

kmetij, ki bi se odločile za shemo malih kmetij narastel od 14 % do 34 % odvisno od tega, ali bi bila uvedena še proizvodno vezana plačila.

Če se bo Slovenija odločila za drugačen način izračuna višine plačil za male kmete, bo ukrep za kmetijska gospodarstva, ki redijo krave dojlje sorazmerno nezanimiv. Odločitev ali se bodo kmetijska gospodarstva odločala za vstop v shemo je odvisna, od tega koliko bodo razbremenjena administrativnih postopkov in predpisov s strani navzkrižne skladnosti.

5.3 IZBIRA SCHEME

Z reformo se nakazuje nov trend kmetijske politike v Evropi, poenotenje plačil in pravičnejša razdelitve sredstev namenjenih za kmetijstvo posameznih držav članic. S prihajajočo reformo se je že odpravil določen del nesorazmerij. Pričakujem, da se bo v prihodnjih reformah ta trend še nadaljeval. Kar pa zadeva same ukrepe Skupne kmetijske politike, menim da bo prišel čas, ko se bodo ukinila plačila z izrazitim namenom dohodkovnih podpor v kmetijstvu, ki jih po reformi predstavljajo osnovna plačila in proizvodno vezana plačila. Sredstva namenjena za kmetijstvo, bodo vedno bolj ciljna in namenjena za plačevanje eksternih storitev kmetijstva, skozi katere se bo uveljavil pojem večnamenskega kmetijstva, urejena krajna, varstvo tal in ohranitev biodiverzitet.

Skupna kmetijska politika bi se morala v prihodnje še bolj osredotočiti na razvoj in konkurenčnost kmetijskih gospodarstev. Pri tem opažamo, da imajo v Sloveniji pri oblikovanju politike še preveč teže stanovske organizacije, katerih interes je izraziti dohodkovni vidik. Menim, da se premalo naredi na izboljšanju tehnologij reje, vlaganja v znanje, racionalizacijo poslovanja in podobnem. Odločevalci bi morali premisliti o tem, da bi v zakonodajo uvedli čim manjše število izjem in tako zmanjšati administrativno breme, predvsem pa bi morali oblikovati jasne cilje kmetijske politike.

V kolikor bo kmetijska politika predlagala enotno regionalno plačilo, bo s tem povzročila nezadovoljstvo velike večine kmetijskih gospodarstev. Uvedba tovrstnega plačila bi vodila v velike prerazporeditve plačil tako med sektorji, kot znotraj sektorjev. Učinke bi sicer

lahko blažili s proizvodnjo vezanimi plačili vendar ne v dovolj veliki meri. V sled tega bi morali bistveno spremeniti politiko drugega stebra, saj bi v kombinaciji s plačili iz tega naslova, prihajalo do visokih plačil na sorazmerno ekstenzivnih površinah.

Druga možnost je uvedba regionalnega plačila za njive in travnike z različnimi višinami plačil za travinje in njive. To bi prav tako vodilo v velike razporeditve sredstev. V tem primeru bi se morali, če bi nosilci želeli zmanjšati izgube pri reji krav dojlj odločiti še za vezane podpore, ki bi blažile učinke prerazporeditve sredstev. Ta shema je za prirejo krav dojlj vsekakor najmanj ugodna. Pridobila bi predvsem kmetijska gospodarstva, katerih proizvodnja temelji na njivskih površinah.

Med obravnavanimi rešitvami je v Sloveniji za implementacijo najbolj verjeten Irski model uveljavitve plačil na osnovi zgodovinskih plačil. Na ta način bi prišlo do najmanjšega prerazporejanja sredstev. Predvidevam, da so vsi deležniki s sedanjim stanjem sorazmerno zadovoljni - tako politika kot kmetijska gospodarstva in bodo verjetno želeli uveljaviti to rešitev. V kolikor bo odločitev za to vrsto plačil, bi bilo racionalno, da se ob tem ne uvedejo dodatno še proizvodno vezana plačila, ker bi s tem še povečali razliko v višini plačil med sektorji. Mogoče bi bilo celo smiselno razmisliti o večji prerazporeditvi plačil v smeri namesto 60 % povprečnega plačila, na 65 % ali več. V kolikor bi izbrali to možnost, bi se bolj približali enotnemu regionalnemu plačilu, hkrati pa bi še vedno ohranjali nekoliko višja plačila v sektorjih, ki smo jih v večji meri podpirali v preteklosti.

Drug pomemben vidik, ki smo ga obravnavali v nalogi je implementacija zakonodaje SKP v zvezi s shemo za male kmetije. Pri tem je dilema ali naj bo to obvezen ukrep ali neobvezen. Nagibam se, da bi bilo bolje, da je ukrep obvezen za kmetijska gospodarstva, ki bi bila manjša od določene dogovorjene površine. Samo velikost kmetijskih gospodarstev, ki bi se morale vključiti v shemo bi morali določiti tako, da bi višina plačila za male kmetije ostala na isti ravni ali celo višji kot v osnovni shemi. Dogovor o reformi ni sledil temu konceptu in je uveljavil prostovoljno načelo.

Zaključimo, da bodo spremembe Skupne kmetijske politike v Sloveniji z izbiro sheme neposrednih plačil, odvisne predvsem od politične volje in moči pogajalcev na strani

zainteresirane javnosti. Strokovna javnost pri teh odločitvah najverjetneje ne bo imela velike moči odločanja, kar se je pokazalo že na ravni Evropske unije. Spremembe so na koncu predvsem politične in ne toliko strokovne, kot bi nekateri morda pričakovali.

6 SKLEPI

1. Slovenija ima za obdobje 2014-2020 na voljo za kmetijstvo 4,6 % manjšo ovojnico kot za obdobje 2007-2013. Zaradi tega znižanja in drugačne strukture podpor bo v letu 2020 za namen neposrednih plačil za osnovno plačilo, zeleno komponento in proizvodno vezana plačila na voljo 16 % manj sredstev kot jih je imela v letu 2010.
2. Slovenija lahko izbira med različnimi modeli implementacije reform SKP. Proučevali smo njihove učinke za sektor krav dojlj. Povprečna višina neposrednih plačil bo v sektorju krav dojlj v primeru izbire:
  - regionalnega plačila v vrednosti 282 EUR/ha,
  - regionalnega plačila z različnimi višinami plačil za njive in travnike 188 EUR/ha
  - in v primeru zgodovinskega modela 283 EUR/ha.
  - v kolikor bo prireja krav dojlj deležna vezanih plačil bodo plačila na hektar nekoliko višja.
3. Spremembe v višini neposrednih plačil za kmetijska gospodarstva osredotočena v prirejo krav dojlj, so odvisne od izbire sheme. V primeru izbire enotnega regionalnega plačila, bi kmetijska gospodarstva v letu 2020 dosegala v sektorju prireje krav dojlj v povprečju od 87 % do 99 % višine neposrednih plačil v letu 2010. V kolikor bo izbran model z različnimi višinami neposrednih plačil za njive in travnike, bodo deležne le med 57 % in 73 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010 in v primeru Irskega modela, ki ohranja pretežni del zgodovinskih plačil, od 82 % in 95 % vrednosti neposrednih plačil glede na leto 2010. Do razlik v višini neposrednih plačil prihaja zaradi različnega načina izračuna proizvodno vezanih plačil.
4. Za vključitev v shemo za male kmetije se bodo odločala kmetijska gospodarstva s prirejo krav dojlj le v primeru izračuna vrednosti plačila na osnovi 25 % povprečnega plačila v državi članici. Za primer Slovenije to pomeni 513 EUR na kmetijsko gospodarstvo. V tem primeru bi višje podpore prejemale od 6 % do 34 % kmetijskih gospodarstev manjših od 5 ha in so bili uvrščeni v sektor prireje krav dojlj.

7 POVZETEK

Cilj naloge je bila presoja učinkov sprememb Skupne kmetijske politike na prirejo krav dojlj, ki jih prinaša reforma za obdobje 2014-2020. Simulirali smo spremembo višine neposrednih plačil za kmetijska gospodarstva, ki se intenzivneje ukvarjajo z rejo krav dojlj. Primerjali smo spremembe v letu 2020 glede na leto 2010. Izhajali smo iz tega, da je ekonomičnost reje krav dojlj odvisna od višine podpor v kmetijstvu, saj do 30 % prihodka pri prireji govejega mesa predstavljajo prav podpore iz naslova neposrednih plačil 1. stebra SKP (Erjavec in sod. 2011b).

Predhodne študije so nakazovale različne učinke reforme SKP na kmetijske trge in dohodek kmetijskih gospodarstev. Ukvarjale so se predvsem s posledicami ukinitve podpor v kmetijstvu in njihov vpliv na pridelane in prirejene količine kmetijskih proizvodov. Raziskavi s podobnim namenom sta bili opravljene na Škotskem (Matthews in sod. 2013) in pa tudi v Sloveniji (Erjavec in sod. 2011b). Za Slovenijo so avtorji izračunali, da bi prireja govejega mesa izgubila približno 10 % višine neposrednih plačil. V primeru uvedbe različnih višin plačil za njive in travnike ali v primeru uvedbe vezanih plačil bi se višina neposrednih plačil za sektor nekoliko izboljšala. Avtorji pa niso posebej proučevali učinkov za sektor krav dojlj in niso mogli upoštevati zaključnih rešitev, ki jih prinaša nova uredba za neposredna plačila Evropske unije.

Končne rešitve reforme Skupne kmetijske politike odstopajo od prvotnih predlogov Evropske komisije. Največje razlike so v modelu osnovnega plačila za kmetijska gospodarstva. Države članice se lahko odločijo tudi za ohranitev dela zgodovinskih plačil (irski model). Imajo pa tudi možnost uveljavitve korekcijskega faktorja za različne rabe kmetijskih zemljišč in s tem dosežajo različne višine plačil na površinah kot predpostavlja avstrijski model. Višino zelenega plačila lahko izračunajo na osnovi vrednosti 30 % osnovnega plačila na kmetijskem gospodarstvu.

Povprečna višina neposrednih plačil bi v Sloveniji po reformi za sektor krav dojlj lahko znašala od 188 EUR/ha do 325 EUR/ha, odvisno od izbrane sheme. Najugodnejši scenarij za prirejo krav dojlj je glede na predlagane rešitve - plačilo na osnovi enotnega

regionalnega plačila in proizvodnjo vezanih plačil v sektorju krav dojlj v višini 125 EUR/glavo. Najslabši scenarij za prirejo krav dojlj bi bilo plačilo z različno višino plačil za njive in travnike in brez proizvodno vezanega plačila za krave dojlje. Vse ostale možnosti so glede na naše ocene med navedenima in so odvisni od višine proizvodnjo vezanih plačil in izbire načina izračuna osnovnega plačila.

Novost v Skupni kmetijski politiki je shema za male kmetije. Po predstavljenih izračunih ne bo velik delež kmetij, ki bi se vključile v shemo saj pri večini scenarijev izgubljajo v višini neposrednih plačil v primerjavi z osnovnim modelom neposrednih plačil.

Ekonomičnost sektorja krav dojlj bo zelo odvisna od izbire modela neposrednih plačil. Spreminja se lahko tudi razmerje do drugih sektorjev. Tako v primeru scenarija z enotnim regionalnim plačilom lahko na račun drugih pridobi v višini od 2 % do 15 % vrednosti neposrednih plačil. Če bo uvedeno plačilo na osnovi ohranitve dela zgodovinskih plačil, se razmerja med sektorji ne bodo bistveno spremenila v primerjavi z razdelitvijo v letih 2007-2013. V primeru regionalnega plačila z različnimi višinami neposrednih plačil za njive in travnike, sektor krav dojlj izgublja v primerjavi z ostalimi sektorji za 11 % do 23 % vrednosti neposrednih plačil.

Spremembe Skupne kmetijske politike in prerazporeditev sredstev bo bistveno bolj prizadelo posamezna kmetijska gospodarstva kot kažejo številke za povprečja znotraj posameznih skupin in sektorjev. Namreč razlike med posameznimi kmetijskimi gospodarstvi so v višini plačil na hektar kmetijske zemlje tudi štirikratni in več. Potrebno bo dobro premisliti kako bo Slovenija izpeljala spremembe Skupne kmetijske politike in katero shemo bo izbrala.

8 VIRI

Budget updates. 2013. Agra Focus, March 2013.

Chantreuil F., Salputra G., Erjavec E. 2013. Market analysis of direct payment options for new EU member states using the Agmond partial equilibrium modelling tool. Outlook on agriculture, 42, 1: 33-40

CRP: Presoja razvojnih možnosti slovenskega kmetijstva do leta 2020. Vsebinski sklop 3: Analiza ekonomskih učinkov različnih ukrepov kmetijske politike na ravni kmetijskih gospodarstev. Rodica, Biotehniška fakulteta (neobjavljeno)

Čepon M., Osterc J., Ferčej J., Čepin S. 1995. Rezultati poskusne reje krav dojlj in rejnic v Sloveniji. Sodobno kmetijstvo, 28, 6: 282-288

Čepon M. 1998. Reja krav dojlj in rejnic – rezultati poskusnih rej. Rodica, Biotehniška fakulteta (neobjavljeno)

Direct payments: MMF face off; minimum redistributionocus; cupled aid rise. 2013. Agra Focus, July 2013.

Erjavec E., Chantreuil F., Hanrahan K., Donnellan T., Salputra G., Kožar M., Leeuwen V.M. 2011a. Policy assessment of an EU wide flat area CAP payments system. Economic Modelling, 28: 1550-1558

Erjavec E., Rednak M., Volk T. 2011b. Ocena učinkov reforme SKP na slovensko kmetijstvo. Študija za MKGP. Ljubljana, Univerza v Ljubljani Biotehniška fakulteta in Kmetijski inštitut Slovenije: 26 str.

Kožar M., Erjavec E. 2011. Uvedba metode pozitivnega matematičnega programiranja v sektorsko modeliranje slovenskega kmetijstva. Acta agriculturae Slovenica, 98, 1: 33-44

Little J., Massot A., Ragonnaud G., Tropea F. 2013. European Council Conclusions on the Multiannual financial framework 2014-2020 and the CAP. European Parliament.

Izhodišča Slovenije za razpravo o Skupni kmetijski politiki EU po letu 2013. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje republike Slovenije.
http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/SKP/Izhodisca_SI_o_SKP_po_2013.pdf (oktober 2013)

Matthews K.B., Buchan K., Miller D.G., Towers W. 2013. Reforming the CAP—With area-based payments, who wins and who loses? Land Use Policy, 31: 209-222

Modelne kalkulacije, zbornik na letni ravni – živinoreja. 2013. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije. <http://www.kis.si/pls/kis/!kis.web?m=177> (december 2013)

Naslednji večletni finančni okvir Evropske unije za obdobje 2014-2010. Ministrstvo za zunanje zadeve republike Slovenije. http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/evropske_politike/aktualno/naslednji_vecletni_financni_okvir_evropske_unije_za_obdobje_2014_2020/ (oktober 2013)

Osterc J., Čepon M. 1998. V Sloveniji potrebujemo dogovor o programu reje dojlj. Sodobno kmetijstvo, 31, 6: 310-312

Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011. Pregled po kmetijskih trgih. 2012a. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije. http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/ZP_2011_trgi_28.6.12.pdf (maj 2013)

Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011. Statistične priloge. 2012b. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije. http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/ZP_2011_splosno-priloge_28.6.12.pdf (maj 2013)

Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o pravilih za neposredna plačila kmetom na podlagi shem podpore v okviru skupne kmetijske politike (Reforma SKP) – prečiščeno besedilo osnutka uredbe, ki ga je pripravilo predsedstvo. 2013a. Bruselj, Svet Evropske unije. 7183/13. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/sl/13/st07/st07183.sl13.pdf> (maj 2013)

Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o pravilih za neposredna plačila kmetom na podlagi shem podpore v okviru skupne kmetijske politike (Reforma SKP) – prečiščeno besedilo osnutka uredbe, ki ga je pripravilo predsedstvo in odraža stanje neformalnih dialogov. 2013b. Bruselj, Svet Evropske unije. 10730/13. <http://register.consilium.europa.eu> (maj 2013)

Predlog-uredba Evropskega parlamenta in sveta o vzpostavitvi pravil za neposredna plačila kmetom v podpornih shemah v okviru skupne kmetijske politike. 2011. Bruselj, Evropska komisija. COM(2011) 625 konč. http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/legal-proposals/com625/625_sl.pdf (maj 2013)

Skrajšana oblika kalkulacij prirejenih za prijavo na javne razpise v okviru PRP 2007-2013 za leto 2011/2012. Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. http://www.arhiv.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/JAVNI_Razpisi/113_jan12/Katalog_kalkulacij.pdf (oktober 2013)

Statistični urad Republike Slovenije, 2013a.

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1517401S&ti=&path=../Database/Okolje/15_kmetijstvo_ribistvo/05_zivinoreja/01_15174_stevilo_zivine/&lang=2
(oktober 2013)

Statistični urad Republike Slovenije, 2013b.

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0410802S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/04_cene/04108_ICKPP/&lang=2 (december 2013)

Tržno poročilo. 2013. Ljubljana, ARSKTRP. 3305-4/2013/542.

http://www.arsktrp.gov.si/fileadmin/arsktrp.gov.si/pageuploads/OTIS/GOVEJE_MESO/2013/Goveje_meso_50_2013.pdf (december 2013)

Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o neposrednih plačilih v kmetijstvu. 2011.

Ur. l. RS, št. 98/2011

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri pripravi in izdelavi magistrskega dela.